

“SOCIAL INSTITUTIONS SUPPORT PROGRAMME”

РЕЧНИК СОЦИЈАЛНЕ СИГУРНОСТИ

Ово је незванични превод и термини који се користе су у оквирима одговорности аутора и не одражавају званични став Савета Европе и Европске комисије.

Сва права су придржана. Ниједан део ове публикације се не може преводити, репродуковати и преносити у било ком облику или било каквим средствима, електронским (CD-Rom, Интернет итд.) или механичким, укључујући фотокопирање, снимање или било какво чување или коришћење информација, без претходне писмене дозволе од стране Publishing Division, Communication and Research Directorate (F-67075 Strasbourg или publishing@coe.int).

CARDS Social Institutions Support Programme

Регионална канцеларија Савета Европе

Маршал Тито 33/2

МК 1000 СКОПЈЕ

тел. + 389 (0) 2 3 222 858

факс + 389 (0) 2 3 222 848

<http://www.coe.int/sisp>

© Council of Europe, decembar 2006

У В О Д

Овај речник термина социјалне сигурности се појављује на енглеском, српском, хрватском, бошњачком, македонском и албанском језику. Намера му је да помогне у креирању социјалних политика земаља Западног Балкана, преговорима о њиховој координацији, као и преговорима између тих земаља и европских институција, у циљу олакшања интеграција региона Западног Балкана у европске токове.

Надамо се да речник може, такође, помоћи студентима права (у области социјалне сигурности) и школама социјалног рада у региону, у појашњењу значења и разликовању важећих концепата социјалне сигурности у Западној Европи, као и експертима социјалне сигурности, односно синдикатима и асоцијацијама послодаваца.

Речник представља један од опипљивих резултата Програма подршке институцијама социјалне сигурности, заједничког програма Европске уније и Савета Европе.

Многи заслужују захвалност за свој допринос овој публикацији. На првом месту захвалност припада проф. др Владимиру Пуљизу и његовим колегама Гојку Бежовану, Зорану Шућуру и Синиши Зрнишћаку, са Универзитета у Загребу, за њихову љубазну дозволу да се, као основа за овај речник, употреби речник садржан у њиховом приручнику под називом "Социјална политика", као и за превод на хрватски језик термина који су додати оригиналној верзији.

Захвалност, на другом месту, припада мом добром пријатељу Милошу Никачу, "икони" социјалне сигурности у региону, за превод оригинала на енглески језик и повратном преводу на српски, као и труду због многобројних измена и модификација које сам направио у његовој енглеској верзији. Захвалност, такође, припада свима који су помогли у превођењу на албански, бошњачки и македонски језик.

Регионални Управни одбор СИСП заслужује изразе захвалности, у првом реду, за осмишљавање идеје о овом речнику и – на крају, али не мање значајно – захвалност припада Комисији Европске уније и Генералном директорату за социјалну кохезију Савета Европе за финансијску подршку и многе друге облике помоћи чије је пружање омогућило издавање ове публикације. Свакако треба нагласити да ни Европске унија ни Савет Европе нису одговорне за било какве грешке и пропусте које ова публикација може садржати.

Хеимо Херинга

CARDS – SISP вођа тима

Актуарске накнаде [actuarial benefits]: накнаде које се стичу осигурањем од неког ризика, као што је болест, старост или несрећа на послу, и стриктно су повезане с временском вероватноћом када ће лице оболети или умрети. Износи актуарских накнада зависе од претходних доприноса осигураника. Актуарске накнаде и доприноси, односно премије осигурања, израчунавају се методама актуарске математике.

Апсолутно сиромаштво [absolute poverty]: сиромаштво дефинисано као ниво прихода испод којег је угрожен живот породице или појединца. Апсолутно сиромашни нису у могућности да задовоље основне људске потребе, као што су храна, одевање и/или становање.

Асоцијација [association]: организација коју оснивају грађани у циљу решавања проблема у заједници или како би служили неком другом, посебном, интересу. У сврху предузимања таквих активности људи оснивају асоцијацију, као посебно правно лице (*universitas personarum*). Асоцијације припадају широј категорији непрофитних (невладиних) организација. У пракси, асоцијације могу имати различите правне облике: од нефомалних група људи сличних ставова до задужбина.

Бевериџов систем [Beveridgean system]: систем социјалне сигурности заснован на начелима која је Вилијам Бевериџ (William Beveridge) изложио, а британски парламент усвојио 1942. године у документу под називом *Social Insurance and Allied Services*. Важно је полазиште Бевериџовог приступа, како се уобичајено назива у социјалној политици, да појединца треба ослободити од потребе. Тако, у оваквом систему, држава треба сваком лицу да гарантује основне животне потребе, које се финансирају из општег буџета, без обзира на социјални статус лица и друга обележја. Бевериџ је предложио кохерентан модел социјалне сигурности који почива на четири начела: универзалност, једноставност и јединственост, униформност и централизација. На том основу је обликован британски систем социјалне сигурности након Другог светског рата, а Бевериџова начела примењена су и у многим другим земљама у целини или у појединим подсистемима.

Бизмарков систем [Bismarckian system]: систем социјалног осигурања заснован на начелима социјалних закона усвојених у време владавине немачког канцелара Ота фон Бизмарка. Први такав закон је донет 1883. године, а односио се на здравствено осигурање. Наредни закони су се односили на осигурање за случај несреће на раду (1884. године) и пензијско и инвалидско осигурање (1889. године). Основна идеја тих закона је била да се радници осигурају од

главних социјалних ризика. Накнаде из осигурања (давања) се - у Бизмарковом систему - исплаћују на основу доприноса радника и послодаваца уплаћених у посебне благајне или фондове којима, по правилу, управљају социјални партнери, под надзором државе. Овај систем социјалног осигурања је карактеристичан за континенталну Европу, иако су Бизмарков систем прихватиле и друге земље у свету.

Брига за зависне [dependant care]: брига о деци, болесним, старим и неспособним појединцима, као и другим зависним члановима породице.

Брига о деци [childcare]: широко заснован концепт који обухвата јавна давања, индивидуалне и колективне услуге ради задовољавања потреба (одређених врста или категорија) деце и њихових родитеља.

Брига у заједници [community care]: алтернатива институционалној или резиденцијалној бризи. Подразумева подршку и услуге лицима која се суочавају са проблемима старости, физичке неспособности или менталне болести, како би она могла да живи независно, колико је то могуће, у својим домовима или у домаћем окружењу у оквиру своје заједнице.

Бруто домаћи производ/БДП [gross domestic product/GDP]: укупна новчана вредност произведених добара и пружених услуга у одређеном временском раздобљу, у оквиру националних граница или царинске уније.

Ванбрачна заједница [unmarried cohabitation]: домаћинство (заједница) које чине мушкарац и жена и, евентуално, њихова деца, која није формализована браком. Зависно од правних прописа државе у којој пар живи, њихов ванбрачни статус може да има, мање или више, озбиљне последице, посебно за имовинска права деце и надживелог брачног друга.

Везана социјална помоћ [tied social assistance]: врста помоћи која омогућава приступ специфичним добрима и услугама (у новчаном или неновчаном облику). Право на овај облик помоћи се обично даје појединцима који немају право на друга давања или појединцима који су већ корисници неког облика опште или категоријалне помоћи. Најзначајнији вид везане социјалне помоћи представља стамбена накнада. Поред стамбене накнаде, везана социјална помоћ може обухватати право на накнаду здравствених или погребних трошкова.

Вертикална прерасподела (редистрибуција) [vertical redistribution]: прерасподела дохотка и социјалних давања од имућнијих према мање имућним категоријама грађана. Системи социјалне сигурности (нпр. пензијски), у већој или мањој мери, примењују вертикалну прерасподелу (редистрибуцију).

Вишеродитељска породица [multiparental family]: породица у којој деца живе уз једног биолошког родитеља и очуха или маћеху који имају децу из претходног брака или ванбрачне везе.

Владавина на више нивоа [multi-level governance]: функције и надлежности владе су у свим земљама подељене између централног и, најчешће, неколико нижих територијалних нивоа. Постоје два основна типа поделе одговорности између тих нижих нивоа. Први тип подразумева расподелу (дисперзију) власти на неколико мултифункционалних, територијално међусобно искључивих нивоа јурисдикције, у оквиру релативно стабилног система са ограниченим бројем јурисдикција и ограниченим бројем јединица (нпр. провинције и општине). Други тип подразумева специјализоване јурисдикције, које се територијално преклапају у оквиру релативно флексибилног, неповезаног система са великим бројем јурисдикција (нпр. инспекција рада, институције здравствене заштите). ЕУ представља највиши ниво власти у свакој од земаља чланица ове уније.

Волонтирање [volunteering]: активност која се не плаћа и коју појединац предузима по својој слободној вољи, а која често има за циљ да помогне другима. Волонтерски рад може бити формалан (када се обавља у оквиру непрофитних организација) или неформалан.

(Гарантовани) минимални доходак [(guaranteed) minimum income]: ниво дохотка који држава законски гарантује сваком држављанину, без обзира на то да ли је способан за рад и да ли има запослење. Они који не зарађују минимални доходак примају додатке уз доходак кроз програме социјалне помоћи. Гарантовани минимални доходак треба да буде довољан да задовољи основне животне потребе или да гарантује пристојан минимални животни стандард. Начин одређивања минималног дохотка разликује се од државе до државе.

Гинијев коефицијент [Gini coefficient]: мера економске неједнакости у друштву. Може имати вредност између нула (када је доходак подједнако дистрибуиран међу грађанима) и један (када би једно лице располагало укупним националним дохотком). Што је коефицијент ближи јединици, то су веће неједнакости у друштву.

Главарина [capitation fee]: фиксни новчани износ који се плаћа лекарима (најчешће годишње) за сваког пацијента коме они, ако је потребно, пружају услуге. Овај износ може да буде различит (зависно од старости и др.) за поједине категорије лица (потенцијалних пацијената), али је увек претходно утврђен, независно од обима и броја стварно пружених услуга. Систем главарине је супротан систему плаћања према услузи.

Глобализација [globalization]: процес пораста међусобне зависности и повезаности земаља света у области политике, економије, културе итд. Као последица глобализације, долази до превазилажења постојећих граница међу државама, опадања суверенитета националних држава и појаве мултинационалних корпорација и асоцијација које преузимају регулативне и друге функције у светској економији и друштву.

Глобална социјална политика [global social policy]: социјална политика усвојена и примењена на наднационалном нивоу. Инструменти глобалне социјалне политике су наднационална регулатива (нпр. уговори и прописи Европске уније), прерасподела дохотка међу државама, посредством регионалних и структуралних фондова, као и социјална давања која се гарантују на наднационалном нивоу.

Грађанска плата [citizen payment]: види *основни доходак*.

Грађански статус [citizenship]: социолошки и правни концепт који има значајну улогу у развоју социјалне политике. Концепт грађанског статуса развио је Т. Х. Маршал. Његов појам грађанског статуса обухвата три компоненте: грађанска права (једнакост пред законом), политичка права (право гласа, политичког организовања и учествовања у јавном животу) и социјална права (право на минимални доходак и на одређене услуге). Ова се права појављују као основ социјалне солидарности у модерним друштвима.

Груба стопа морталитета [crude death rate]: број умрлих на 1000 становника у току једне године.

Груба стопа наталитета [crude birth rate]: број живорођене деце на 1000 (регистрованих) становника у току једне године.

Груба стопа развода [crude divorce rate]: број развода у току једне године на 1000 становника. Може се, такође, израчунати као однос броја разведених и броја склопљених бракова у току исте године и изражава се у процентима.

Груба стопа склопљених бракова [crude marriage rate]: број склопљених бракова у току једне године на 1000 становника.

Давања [benefits]: општи израз који обухвата сва новчана и неновчана давања и услуге у оквиру система социјалне политике.

Давања везана за зараду [earnings-related benefits]: давања чија висина зависи од претходних зарада и/или доприноса (ако зависе од прихода) осигураника, тако да они који имају, или су раније имали веће зараде, имају право на већи износ давања. Висина ових давања, у истим околностима, може варирати од земље до земље, зависно од тога да ли се њихово остваривање везује за просечну, највишу или последњу примљену зараду.

Давање за материнство [maternity benefit]: давање које се редовно исплаћује мајкама за време породилског одсуства (пре и после порођаја), најчешће у одређеном проценту од њихове претходне зараде.

Давања социјане добробити [social welfare benefits]: низ давања која онима који немају неопходна средства, гарантује минимално прихватљив пристојан стандард живљења или само опстанка. Ова давања се, по правилу, финансирају из пореза и пружају на основу провере прихода и/или имовине.

Давања у натури [in-kind benefits]: давања појединцима или породицама у облику материјалних добара или услуга (бесплатна здравствена заштита или образовање, храна, итд).

Давања условљена провером прихода [income-tested benefits]: давања која се исплаћују само оним појединцима (породицама) чији су приходи нижи од одређеног нивоа.

Давања условљена провером прихода и имовине [means-tested benefits]: давања која се исплаћују само оним појединцима или домаћинствима чији су приходи или вредност укупне

имовине испод одговарајућег нивоа. За остваривање права на ова давања неопходна је провера прихода и укупне имовине.

Деинституционализација [deinstitutionalization]: политика пружања старања и третмана медицински и социјално зависних особа у заједници, уместо у институцијама. Оваква политика захтева, са једне стране, да се медицинске и социјалне услуге пружају (највише) од/кроз локалне заједнице и, са друге стране, да институције пружају бригу и услуге са циљем да се, када је то могуће, убрза реинтеграција зависних појединаца у заједницу. Разлози за усвајање политике деинституционализације могу бити трошкови, као и избегавање социјалне изолације лица која зависе од редовног старања.

Декомодификација [decommodification]: искључивање одређених роба и услуга или врста рада са тржишта и њихово дистрибуирање према другим (социјалним или квази-социјалним) критеријумима и, на тај начин, избегавање нормалног функционисања "тржишта" кроз закон понуде и потражње. Према нивоу декомодификације, може се одредити тип социјалне државе, како то у својој познатој типологији социјалних држава чини Г. Еспинг-Андерсен.

Делимична (не)запосленост [partial (un)employment]: када је особа (не)запослена краће од прописане пуне радне недеље или месеца у земљи његове/њене (не)запослености, каже се да је та особа делимично (не)запослена.

Дерегулација [deregulation]: политика дерегулације има за циљ да смањи државни утицај на економски и социјални живот. У социјалном подручју дерегулација значи препуштање дела одговорности за социјалну сигурност појединцима и организацијама, које, у правилу, без посредовања државе, али најчешће под неким видом државног надзора, одређују своје активности. Деререгулација може довести до опадања нивоа социјалне сигурности у друштву и повећања разлика између грађана. Деререгулација је била одговор западних држава на економску глобализацију, посебно због повећане конкуренције из земаља са мање развијеним системом социјалне сигурности.

Деташман/упућивање [posting/secondment/detachment]: јавља се када послодавац упути свог запосленог да привремено ради у земљи која није земља у којој он плаћа доприносе за социјално осигурање.

Дечје накнаде [child benefits]: види *дечји додаток*.

Дечји додатак [child allowance]: давање које редовно добија(ју) родитељ(и) детета испод одређене старосне границе. Ово давање може бити условљено висином дохотка и/или вредношћу имовине родитеља. У неким земљама ово давање се исплаћује за сву децу, а у другим, само запосленим родитељима или родитељима чије је имовно стање испод одређеног нивоа. Могу се користити и други критеријуми за остваривање овог давања.

Директна/индиректна дискриминација [direct/indirect discrimination]: директна дискриминација се јавља када је нека особа, нпр. запослени или кандидат за запошљавање, лошије третирана због његове/њене расе, пола, брачног статуса, религије или сексуалне оријентације. Индиректна дискриминација се јавља када неки захтеви, услови или праксе, наметнуте од стране државе, неке институције или нпр. послодавца, проузрокују диспропорционално штетне учинке за одређену групу (групе) или категорију (категорије) особа.

Дискреција [discretion]: овлашћења службеника или руководећег особља да доносе одлуке о нпр. захтевима подносилаца за остваривање права на давање из области социјалне сигурности. Дискреција је нужна у флексибилним и непотпуно равнијеним системима. "Дискрециона правила" развијају службеници који се баве одређеном проблематиком или, у неким случајевима, руководеће особље, с циљем да се попуне процедуралне административне празнине. Дискреција је више присутна у социјалној сигурности/помоћи, када се ради о задовољавању непредвидивих (изузетних или хитних) потреба. Тамо где је социјална помоћ повезана са социјалним радом, дискреционе накнаде могу бити средство подстицаја или охрабрења одређених образаца понашања (нпр. понашања која промовишу ослањање на сопствене снаге).

Дискреционе накнаде [discretionary benefits]: види *дискреција*.

Добра владавина [good governance]: законодавство и пракса владавине која испуњава минималне захтеве у погледу ефикасности, делотворности, транспарентности, одговорности и предвидљивости. Добра владавина истиче одговорност оних који управљају према онима којима управљају, и то захтева приступ грађана релевантним информацијама, како би могли да просуђују и оцењују учинак оних који управљају.

Додатна стамбена политика [supplementary housing policy]: изузетно или споредно интервенисање државе на стамбеном тржишту. Таква настојања (владе) су усмерена на подмиривање посебних, често привремених, потреба одређених група, или на решавање специфичних стамбених проблема.

Доприноси [contributions]: ако су порези основни извор финансирања у Беверицовом ситему, доприноси (премије осигурања) су главни извор финансирања Бизмарковог система социјалне сигурности. Доприноси се уплаћују у посебне фондове, којима се финансирају социјални програми (здравствено осигурање, пензије или заштита од незапослености). Доприносе уплаћују послодавци и запослени (из дела њихових зарада). Доприносе могу уплаћивати и лица која се баве самосталном делатношћу (самозапослени) или радно неактивни појединци. Уплата доприноса одређује права на давања у случају настанка појединих ризика осигурања. На основу уплаћених доприноса, могу бити осигурани и чланови породице обвезника доприноса.

Доприносна давања [contributory benefits]: накнаде које се исплаћују само оним појединцима који плаћају или су плаћали доприносе за социјално осигурање у току минималног прописаног периода (појединци који су остали без посла, пензионери, болесни и сл).

Доступност становања [housing affordability]: капацитет домаћинства да плате своје становање. Једна од мера повећања доступности је одређивање максималног процента од прихода који се плаћа за трошкове становања, утврђивање фиксних ренти (закупнина) за стамбене јединице у јавном власништву или исплата рентне подршке породицама чији трошкови становања превазилазе утврђени максимални проценат оддохотка.

Доходак [income]: новчана или неновчана (натурална) примања (редовна, повремена или периодична), која остварује домаћинство или његови чланови.

Доходовна подршка [income support]: програми социјалне сигурности којима се надокнађује губитак или непостојањедохотка, у случају одређених социјалних ризика. Овај појам је чешће у употреби у англосаксонским земљама, а у Великој Британији, у последњих неколико деценија се, такође, користио као општи појам за социјалну помоћ у новцу или у природи.

Доходовни трансфери [income transfers]: види *новчана давања*.

Државни патернализам [state paternalism]: патерналистичка држава предузима мере у вези са економским и социјалним проблемима без информисања, консултовања или укључивања оних на које се ти проблеми односе, што спутава иницијативу и деловање грађана и других институционалних учесника у друштву. Чврст облик државног патернализма постојао је у ери "просвећеног апсолутизма" тј. у 19. веку у Немачкој, где су државне власти увеле кључне социјалне реформе, у оквиру Бизмарковог система.

Друштвена одговорност корпоративног сектора [social responsibility of the corporate sector]: одговорност према запосленима, власницима, менаџменту, потрошачима, добављачима, другим учесницима и животном окружењу. У САД се најчешће назива корпоративном етиком (corporate ethics), у британској традицији се означава појмом корпоративног грађанства (corporate citizenship), док је у европским континенталним земљама уобичајен појам корпоративна друштвена одговорност (corporate social responsibility). Иако међу тим концептима постоје мање разлике, они се, у правилу, употребљавају као синоними.

Дуготрајна брига [long-term care]: сваки облик дуготрајне бриге, или бриге с неодређеним трајањем о лицима са ограниченим способностима или могућностима. У појединим земљама, уведене су нове врсте осигурања за дуготрајну бригу (нпр. у Немачкој, Аустрији, Холандији) или су елементи осигурања за дуготрајну бригу укључени у обавезно здравствено осигурање (као што је случај у Француској и Белгији).

Европска социјална повеља [European Social Charter]: основни документ Савета Европе о људским правима. Прва Европска социјална повеља усвојена је 1961. године у Торину, а друга, измењена Европска социјална повеља - 1996. године. У Повељи су садржане три категорије социјалних права. Прва категорија се односи на све грађане неке земље, друга категорија обухвата права грађана која произлазе из запослења, а трећу категорију чине права посебних социјалних група. Европску социјалну повељу је, у измењеној верзији, ратификовала већина европских земаља.

Европска стратегија запошљавања [European employment strategy]: на основу Уговора из Амстердама, потписаног 1997. године и европског самита о запошљавању из децембра 1997. године, ЕУ координира националне политике у промоцији запошљавања. Метод координације је, у складу са овом стратегијом, "отворена координација". Промоција

запошљавања почива на четири стуба: могућност запошљавања, предузетништво, једнаке могућности и прилагодљивост. Сваке године, Савет Европе утврђује заједничке приоритете. Свака земља интегрише утврђене приоритете у своју политику и праксу, путем националних акционих планова (НАП). Европска комисија и Савет Европе заједнички анализирају НАП и доносе извештај о запошљавању, а појединим земљама могу да упуте специфичне препоруке.

Европска унија/ЕУ [European Union/EU]: заједница коју је, првобитно, чинило шест европских земаља, основана Римским уговором из 1957. године, под називом Европска економска заједница (ЕЕЗ). Уговором из Мастрихта, потписаним 1992. године, ЕЕЗ мења име у Европска унија, и креира нову структуру сарадње међу чланицама. Од 1. маја 2004. године, након петог таласа проширења, ЕУ броји 25 чланица, а још четири земље имају статус кандидата за пуноправног члана.

Европски кодекс социјалне сигурности [European Code of Social Security]: документ намењен хармонизацији и постављању минималних стандарда у законодавству европских земаља у области социјалне сигурности. Усвојио га је Савет Европе 1961. године, полазећи од норми Конвенције (бр. 102) о минималним стандардима социјалне сигурности Међународне организације рада. Ревидирана верзија кодекса усвојена је 1990. године.

Европски социјални модел [European social model]: развија се у последњој деценији 20. века. Европски социјални модел не представља један социјални модел, већ поштује историјске, економске и културне разлике између земаља чланица ЕУ. Све је већи утицај овог модела на националну политику земаља чланица. Уговор о социјалној политици је потписан 1991. године и промовише сарадњу земаља чланица у области социјалне политике. Он је инкорпорисан у Уговор из Амстердама, као његово социјално поглавље. Ови документи су били основ за европске мере предузете током 90-их година прошлог века; они су, такође, основ за Европску стратегију запошљавања и мера за промовисање Европске социјалне интеграције. Европски социјални модел је проистекао из Лисабонске стратегије из 2000. године, према којој ЕУ жели да постане најдинамичнија и на знању заснована економија, са пуном запослености и одрживим економским растом, која нуди високо квалификоване послове и већу социјалну кохезију.

Европски социјални фонд [European Social Fund]: фонд ЕУ коме је главни циљ промоција запошљавања, географске и професионалне мобилности радника, односно олакшавање

прилагођавања радника на економске и технолошке промене, посебно путем стручног оспособљавања и континуираног школовања.

Егалитарно друштво [egalitarian society]: друштво у коме се награде (материјална добра, новац, друштвени положаји и сл.) једнако деле свим грађанима или становницима, без обзира на њихове таленте, породично или етничко порекло.

Еуростат: статистички биро Европске уније који прикупља податке из европских земаља у циљу поређења њихових политика, као и њихових резултата. Еуростат је важан извор информација (економских, социјалних, демографских или политичких) како за Европску унију, односно државе чланице, тако и за земље које желе да јој се придруже.

Задужбина [foundation]: сума новца коју издвоји правно или физичко лице за специфичне (добротворне) сврхе. Задужбина је правно лице; у тренутку оснивања се утврђују одређене клаузуле које се односе на управљање фондовима који стоје на располагању задужбини. Задужбина не може остваривати профит, мада може учествовати у комерцијалним активностима. Задужбина нема чланове али може имати контрибуторе.

Замена дохотка [income replacement]: види *стопа замене*.

Замка незапослености [unemployment trap]: када се појединац (или породица) нађе у ситуацији да се, практично, не може запослити или да не може прихватити ниједно од запослења која су му доступна, каже се да се налази у замци незапослености. Лице можда не жели да прихвати запослење, јер је нпр. давање за случај незапослености које прима веће, исто или само мало мање од зараде коју ће, вероватно, примати за посао за који је квалификовано.

Замка сиромаштва [poverty trap]: ситуација у којој су износи давања која подлежу провери имовинског стања (сигурносна мрежа социјалне сигурности) такви да не мотивишу појединце на рад или када се висина тих давања смањује бар за исту суму новца коју појединац или породица могу зарадити. То смањује мотивацију незапослених за рад, јер се њихова материјална ситуација неће побољшати ако прихвате посао.

Запослени сиромаси [working poor]: запослена лица чији приходи нису довољни да би њихова домаћинства прешла линију сиромаштва. Појава посебно присутна у земљама либералне традиције (англосаксонске земље).

Заступање/заговарање [advocacy]: активности које за циљ имају промену одређене политике и/или деловање на узроке одређених друштвених проблема. Намере иду даље од прикупљања новца за задовољавање социјалних потреба људи. Када организације цивилног друштва нешто заступају оне користе лобирање, образовање, тренинг и истраживање како би осветлиле или привукле пажњу на одређене друштвене проблеме и како би допринеле њиховом решавању или ублажавању. Такве организације цивилног друштва често заговарају социјалну правду, социјална права за сиромашне, социјална права деце итд.

Изведена права [derived rights]: права (пре свега на давања и услуге из области социјалне сигурности), која стиче лице зависно од другог лица, обично на основу сродства, брака или заједничког живота.

Извоз давања [export of benefits]: извоз давања постоји када се давања која се исплаћују лицу у складу са прописима једне земље, такође, исплаћују том лицу када он/она има пребивалиште у другој земљи. Извоз давања обично је ограничен на дугорочна новчана давања.

Инвалидност [disability]: потпуна или делимична неспособност за обављање (неког или сваког) плаћеног посла током дужег периода. Инвалидност може да постоји од рођења или да се касније појави и може бити проузрокована несрећом на послу, професионалном болешћу или неким другим узроком. Уобичајено се разликују три облика инвалидности: општа инвалидност која представља трајну неспособност остваривања зараде/плате; професионална инвалидност која означава трајну неспособност за обављање одређеног посла или занимања; инвалидност у медицинском смислу, као трајни губитак или смањење физичких и/или менталних функција, што утиче на животне функције и често захтева редовну негу. Права (давања) које може остварити инвалидно лице су новчане накнаде, медицинска и друга помоћ, рехабилитација, преквалификација и рад под специјалним условима.

Индустријски односи [industrial relations]: односи између менаџмента предузећа и запослених, као и улога државе и институција у том процесу. Индустијски односи се

разликују од државе до државе и од периода до периода; обухватају организацију рада и запошљавања, образовање радника, колективно преговарање, синдикално деловање, радничке савете и сл.

Институционални модел добробити [institutional welfare]: према Титмусовој типологији социјалне добробити, институционални модел обухвата материјално благостање целокупног становништва чије се потребе прихватају као нормални, саставни део живота. Услуге се пружају целој популацији, на исти начин као и друге јавне услуге (путеви, школе итд). Институционални модел се често идентификује са универзализацијом социјалних права.

Јавна добробит [public welfare]: подршка јавних (државних) институција оним лицима која су, из одређеног разлога неспособна да зарађују за живот и која испуњавају прописане услове за добијање ове подршке.

Јавне пензије [public pensions]: пензије које се остварују у оквиру јавног система чије је функционисање под надзором, ако не и управом државе, у складу са јавним правилима (законима и прописима).

Јавне услуге [public services]: услуге које пружају јавне услужне институције (образовне, здравствене, транспортне и друге). Обавеза пружања јавне услуге може бити уведена од стране власти на националном, регионалном или локалном нивоу.

Јавни издаци [public expenditures]: укупни издаци државе и јавних фондова за све намене (јавни буџетски расходи). У свим земљама велики део јавних издатака чине издаци за социјалне намене. Процент јавних издатака одражава, са једне стране, просперитет земље, а са друге стране, њене јавне приоритете.

Јавни трансфери [public transfers]: сви новчани трансфери који се финансирају из јавних (државних) извора.

Јаз сиромаштва [poverty gap]: (а) појединачни: разлика између тзв. службене линије сиромаштва и стварног прихода лица који је испод те линије. (б) укупни: укупна разлика између стварних прихода свих оних који се налазе испод линије сиромаштва и укупног прихода који би они остварили када би били на линији сиромаштва, тј. укупни мањак прихода свих лица испод границе сиромаштва. Ова мера показује колико је средстава

потребно да би се доходак свих сиромашних подигао до одговарајућег минимума дефинисаног као линија сиромаштва. Она показује да ли сиромаштво у некој земљи има "површински" или "дубински" карактер.

Једнака давања [flat-rate benefits]: давања која се пружају као фиксни износ новца или услуга, независно од плаћених доприноса, година стажа, или других диференцијалних фактора. Ова давања могу да се обрачунавају по лицу, тако да могу бити већа за породице са већим бројем чланова.

Једнакост полова/родна једнакост [gender equality]: једнака присутност, оснаженост и партиципација оба пола у јавном и приватном животу.

Једнакост шанси [equal opportunities]: општи принцип једнакости карактеристичан за правне системе у Европи и САД, који се може применити у области економског, социјалног и културног живота, у складу са којим сви грађани имају једнаке шансе за успех приликом надметања у стицању вредних друштвених добара и положаја. Поред једнакости пред законом, једнакост у приступу образовању је посебно наглашена у тежњи за егалитарним друштвом.

Једнородитељска породица [lone/single parent family]: породица у којој деца живе само са једним родитељем, док је други умро или напустио породичну заједницу.

Једночлано домаћинство [one-person household]: домаћинство које чини само једно лице.

Капитализоване пензије [(fully) funded pensions]: пензије које се исплаћују из акумулираних средстава доприноса које су појединци уплаћивали у фонд осигурања за време свог радног века и одговарајућих профита остварених од стране фонда. Овај систем се, такође, назива "системом капитализованих пензија", супротно систему текућег финансирања.

Каритативна делатност /организација [charity]: укључује сваку активност (нпр. давање новца, хране или услуга), добровољно усмерену према болеснима, сиромашнима, старима или бескућницима, без очекивања било какве материјалне или друге накнаде. Важну улогу у каритативној делатности имају каритативне организације, које пружају материјалну, психолошку и другу подршку свима којима је потребна. Такве организације су, на пример, Црвени крст, Каритас итд.

Категоријална социјална помоћ [categorical (social) assistance]: помоћ у посебним околностима, намењена задовољавању специфичних потреба одређених група или категорија лица (нпр. старија лица, инвалиди, хендикепирани или оболели од одређених - углавном хроничних - болести, мајке са зависном децом, незапослени итд). Критеријуми за остваривање категоријалне помоћи, као и висина накнада, обично се разликују од оних у систему опште социјалне помоћи.

Клијентелизам [clientelism]: однос у којме моћни и утицајни појединци или групе нуде награде и услуге појединцима или групама лошијег друштвеног положаја у замену за лојалност и политичку или другу подршку. Клијентелизам се често везује уз јужноевропски или медитерански модел "социјалне" државе, у коме се социјална давања или јавни ресурси користе као средство притиска на бирачко тело (нпр. пред изборе, пензионери добијају - евентуално увећана - пензијска давања, под условом да пруже политичку или јавну подршку). Клијентелизам може да подразумева и да неко може бити запослен у јавном сектору, нпр. у социјалним институцијама, само ако припада одређеној политичкој странци, идеологији, етничкој или верској групи. У таквом систему клијентелизма, у социјалним институцијама се не запошљава професионално и квалификовано особље, већ политички или на други начин "подобно" особље. То доводи до неефикасности, неефективности и корумпираности у овим институцијама.

Комбиновани модел социјалне политике [welfare mix]: диверсификација сектора и појединаца који учествују у систему социјалне политике. Комбиновани модел социјалне политике исказује се тзв. социјалним троуглом, у коме се систем социјалне политике представља као резултанта деловања три сектора: владиног или државног сектора, приватног профитног и непрофитног сектора. У сличном значењу се, често, употребљава и појам социјалног плурализма (welfare pluralism).

Конвергенција [convergence]: термин који потиче из математике, а означава ограничење понашања (посебно када се ради о неограниченом низу или, пак, серијама), које је усмерено према неком лимиту. У оквиру европских интеграција, конвергенција подразумева повећање степена сличности између држава чланица у погледу прихода, политике, административних пракси, закона, итд.

Култура зависности [dependency culture]: начин живота који карактерише ослањање на (државна) социјална давања. Неки аутори сматрају да су новчана давања штетна за оне који их примају, јер се тиме подрива њихово ослањање на сопствене снаге и њихов осећај одговорности за сопствену ситуацију. Види такође: *култура сиромаштва*.

Култура сиромаштва [culture of poverty]: појам који је конципирао и популарисао амерички антрополог Оскар Луис, 50-их година прошлог века. Заговорници теорије културе сиромаштва сматрају да сиромашни имају стил живота различит од остатка друштва и да он доприноси опстанку сиромаштва. По овој теорији, сиромашни имају специфичне норме и вредности које сиромашна деца врло рано усвајају, па се култура сиромаштва преноси са генерације на генерацију. Културу сиромаштва могуће је анализирати на индивидуалном, породичном и друштвеном нивоу. Према овој теорији, сиромашни су, због своје културе, спречени да искористе шансе које им пружа друштво.

Лекар опше праксе [general practitioner/GP]: лекар који пружа здравствену заштиту у "првој линији", најчешће сталном кругу клијената - породицама и појединцима. Лекар опште праксе, ако је то потребно, упућује пацијента на специјалистички или болнички третман.

Lex loci laboris (дословно - **закон места рада**): у међународном контексту, већина закона о социјалној сигурности, као грана јавног права, одређује обухват своје примене према месту где поједини запослени обављају посао. У начелу, на појединца се примењују закони о социјалној сигурности земље у којој он обавља свој посао.

Линија сиромаштва [poverty line]: ниво дохотка испод којег појединце (породице) сматрамо сиромашним. Постоје бројни начини утврђивања линије сиромаштва. На пример, она може бити заснована на стварним животним трошковима или може бити релативно одређена (на пример, као 50% просечног дохотка или као 60% средњег дохотка - што је дефиниција линије сиромаштва ЕУ).

Људске потребе [human needs]: ресурси који су појединцима или породицама потребни да би преживели и нормално функционисали као члан/чланови друштва коме припадају.

Материнство [maternity]: стање жене када она, због трудноће, порођаја и неге новорођеног детета, привремено није способна за рад, односно остваривање зараде/плате, па јој је

потребна одговарајућа медицинска помоћ, одсуство, накнада зараде/плате у току тог одсуства, као и друга давања која су дефинисана системом социјалне заштите.

Међугенерацки трансфери [intergenerational transfers]: овај термин се обично односи на пензије које се исплаћују од оних који су тренутно запослени старијој генерацији, која више није запослена. Тако ће пензије онима који су сада запослени бити исплаћиване из доприноса следеће генерације. Термин се, такође, односи на наслеђивање и друге трансфере од старијих ка млађим генерацијама.

Међународна организација рада / МОР [International Labour Organization / ILO]: специјализована агенција УН, основана 1919. године, са циљем промовисања социјалне правде и права радника. МОР формулише међународне стандарде у облику конвенција и препорука које ратификују државе чланице. Ти стандарди се односе на слободу удруживања (посебно радника), право на колективно преговарање, забрану присилног рада, једнаке могућности и једнак третман, посебно у односу на место рада и сл. МОР објављује и статистичке стандарде у области рада и незапослености.

Међународно удружење за социјалну добробит [International Council on Social Welfare / ICSW]: глобална невладина организација, основана 1928. године у Паризу, која окупља велики број националних и међународних организација које настоје да промовишу социјални развој, социјалну добробит и социјалну правду. Циљ Међународног удружења за социјалну добробит је промоција социјалног и економског развоја, који ће довести до ублажавања сиромаштва и других видова економске и социјалне угрожености. ICSW се залаже за признавање и заштиту основних људских права, као што су право на храну, склониште, образовање, здравствену заштиту и физичку сигурност. Ради остварења својих циљева, ICSW прикупља и дистрибуира информације, спроводи истраживања и анализе, организује семинаре и конференције, помаже невладиним организацијама, обавештава медије о важним и ургентним социјалним проблемима итд. ICSW четири пута годишње издаје свој часопис - Ревиију за социјални развој, а главне канцеларије удружења су у Холандији и Уганди.

Међународно удружење социјалне сигурности / МУСС [International Social Security Association / ISSA]: међународна организација која се бави развојем социјалне сигурности у свету. Основана је 1927. године у Бриселу, на иницијативу Међународне организације рада. Међународно удружење социјалне сигурности окупља централне државне институције, организације јавних служби, као и удружења која делују на подручју социјалне сигурности.

Ово удружење, поред бројних других публикација, четири пута годишње, издаје часопис - Међународну ревија за социјалну сигурност, на енглеском, француском, немачком и шпанском језику. Седиште ове организације је у Женеви.

Метод отворене координације [open method of coordination / ОМС]: метод координације националних политика, пре свега у области запошљавања, а након 2000. године, такође, у области социјалне кохезије (укључености), пензија и здравствене заштите у Европи. ОМС се заснива на пет кључних начела: супсидијерност (равнотежа између постављених циљева на европском нивоу и одговорности националних влада за њихову конкретизацију и спровођење), конвергенција (свака држава доприноси заједничком европском циљу спроводећи политику компатибилну са политиком суседних земаља), евалуација постигнутих циљева (циљеви су били јасно постављени и одређен је начин њихове евалуације), међусобно надгледање између земаља (земље имају приступ и међусобно разматрају податке о евалуацији), интегрисани приступ (евалуација на основу свеобухватних перспектива различитих политика које доприносе остваривању циља/циљева).

Модел (режим) социјалне добробити [welfare models/regimes]: тип социјалног система који је карактеристичан за одређену земљу или групу земаља. Различити модели социјалне добробити ослањају се на различите традиције индустријских и других социјалних односа и сваки од њих има специфичну институционалну структуру у вези са давањима. Модели социјалне добробити се разликују у односу на степен декомодификације, издашности и селективности давања. Такође, сваки модел подразумева специфична решења проблема незапослености и индустријских односа. Најутицајнију типологију социјалних држава развио је Г. Еспинг-Андерсен, који разликује социјалдемократски или скандинавски, либерални или англосаксонски и корпоративно-конзервативни или континентално-европски модел. Уз ова три типа у литератури се често спомиње и четврти, тзв. јужноевропски социјални модел.

Морални хазард [moral hazard]: ситуација у којој се осигурана лица не чувају ризика, онолико колико би то морали када не би били осигурани. На тај начин, морални хазард може проузроковати непредвидив пораст трошкова социјалног осигурања у датом друштву.

Мутуализам [mutualism]: покрет који су, у 18. и 19. веку, иницирали радници да би створили организације за узајамну помоћ (асоцијације, братства/братинства). Мутуализам је посебно био изражен међу радницима опасних професија, као што су рудари и железничари. Ове асоцијације су формирале фондове узајамне помоћи новцем прикупљеним од чланарина

радника, донација и других облика прихода. У случају да се члану асоцијације догоди нека несрећа, добијао би помоћ из заједничког фонда асоцијације. Ове асоцијације су биле претече државног социјалног осигурања.

Најнижа (минимална) зарада [minimum wage]: најнижа зарада, прописана законом, коју послодавац треба да исплати запосленом за пуно радно време.

Накнада за незапосленост [unemployment benefit]: новчано давање које се исплаћује појединцима који су изгубили посао. Поједине земље постављају различите услове за остваривање овог давања. Обично такви појединци морају да буду легално запослени одређени број месеци пре губитка посла, да се пријаве служби за запошљавање, да активно траже нови посао и/или прихвате сваки одговарајући посао који им се понуди и/или преквалификацију.

Накнада за становање [housing benefit]: види *помоћ за становање*.

Национални систем здравствене заштите [national health service system]: бесплатно лечење и лекови за сва лица која имају легално пребивалиште: у овом систему здравствену заштиту грађанима пружају здравствени радници које запошљава држава и она је плаћена из државног буџета, тј. из пореских прихода.

Невладине организације / НВО [non-governmental organizations / NGO]: приватне непрофитне организације које нису под директном управом владе. Појам невладине организације је први пут употребљен 1950-их, у вези са радом организација финансираних или основаних од стране агенција Уједињених нација, које су функционисале у земљама трећег света, у постколонијалном раздобљу. Легитимитет тих организација заснован је на пружању услуга онима који су у стању потребе, на супрот непотистичкој и корумпираној влади. Данас се овај појам користи за означавање добровољних организација које се баве људским правима, заштитом околине и сличним питањима. НВО често покушавају да сматрају владе одговорним за њихово деловање у вези са овим питањима. Порески системи већине земаља третирају НВО као непрофитне организације.

Негативна селекција [adverse selection]: неједнака или неефикасна размена информација о ризику између страна уговорница код уговора о осигурању, проузрокована информатичком асиметријом (тј. различитом доступношћу информација). Нпр. купац осигурања може бити

болестан у тренутку куповине полисе здравственог осигурања, али то скрива од осигуравача. Осигуравачи, уколико то могу, имају тенденцију да траже клијенте с нижим нивоом ризика и да одбацују ризичније клијенте, како би исплаћивали мања давања или накнаде. Последица негативне селекције је слабљење система поделе ризика, јер свака страна покушава да оствари корист од сазнања о појединачним ризицима које друга страна нема.

Негативни порез на приход [negative income tax]: систем који подразумева подршку приходима и њиховом опорезивању, тако да порески систем исплаћује давања онима који имају ниже приходе и опорезује оне с вишим приходима.

Недоприносна давања [non-contributory benefits]: давања за чије се остваривање не захтева плаћање доприноса или премије осигурања. Ова давања се обично финансирају из јавних прихода, односно пореза. Ова давања могу бити подложна провери имовног стања.

Незапосленост [unemployment]: ситуација у којој се налази лице које је радно способно и жели да ради, али нема никакво запослење и не може да га нађе, иако га активно тражи. Незапосленост носи са собом бројне социјалне ризике, најпре ризик сиромаштва, али и друштвене искључености, као и ризик развоја психичких и здравствених проблема.

Неплаћени рад [unpaid/unremunerated work]: рад за који појединац не прима плату или другу накнаду у новцу. Рад у кућном домаћинству је најчешће неплаћен, као што је то случај са радом чланова породице у малом породичном предузећу или на имању.

Непрофитни сектор [non-profit sector]: обухвата организације које примарно не делују ради остваривања профита. Оне су обично присутне у делатностима које није увек могуће организовати на комерцијалној основи. Ако и остваре добит, она се прикључује финансијским резервама или оперативним фондовима, али се не исплаћује учесницима или члановима. Оне се најчешће ослањају на рад волонтера. Многе земље третирају донације овом сектору као расходе ослобођене пореза.

Неслужбени рад [informal work]: рад који се не заснива на прописаним или уговорним односима и није заштићен одредбама радног права. Овај рад је део неформалне економије и може се обављати као главно или споредно занимање. Појединци који су активни искључиво у неформалној економији налазе се у положају повећане социјалне рањивости, с обзиром на

то да не плаћају доприносе за социјалну сигурност и њихов рад може бити опаснији по њихово здравље, него што то закон допушта.

Неформална економија [informal economy]: укупна економска активност која се одвија ван званичних оквира регистрованих субјеката, опорезивања, администрације социјалне сигурности, званичне статистике итд. Уобичајено је да се прави разлика између "сиве" економије (која обухвата активности које су, у принципу, легалне, али за које се не плаћају порези и премије социјалног осигурања) и "црне" (криминалне) економије.

Нови социјални ризици [new social risks]: у модерном друштву се, поред традиционалних ризика (као што су старост, болест или сиромаштво проузроковано незапосленошћу) јављају и нови ризици, који су повезани с дисконтинуираном радном каријером и/или неизвесностима проузрокавим повременим и краткотрајним запошљавањем, као и са новим, рањивијим облицима породице (једнородитељске породице) и/или демографским процесима (удате жене које надживе своје супруге без адекватног обезбеђења).

Ново сиромаштво [new poverty]: термин који се највише користи од почетка 1970-их година. Ново сиромаштво се односи на појединце или породице које, нпр. због несреће или здравствених разлога, нису у стању да одрже досадашњи ниво животног стандарда и/или који прелазе из релативно сигурног у несигурнији начин живота. Ново сиромаштво није толико видљиво као традиционално. Породице погођене новим сиромаштвом могу изгледати уобичајено, баш као породице без таквих проблема. Ново сиромаштво може погодити било који слој друштва.

Новчана давања [cash benefits]: давања која се осигуранику пружају у новцу, за разлику од давања у натури (нпр. бесплатна здравствена заштита) или давања у виду материјалних добара. Новчана давања могу бити давања из социјалне сигурности или социјалне помоћи.

Однос зависности (становништва) [dependency ratio]: однос између броја економски активног и неактивног становништва. Обично се израчунава тако што се укупан број лица која су млађа од 15 и старија од 64 године подели са бројем лица између 15 и 64 године живота и изражава се у процентима.

Однос зависности старијег становништва [old age dependency ratio]: однос старијег становништва према радно активном становништву. Обично се израчунава тако што се број

лица старијих од 65 година подели са бројем лица између 15 и 64 године живота и изражава се у процентима.

Одржање дохотка [income maintenance]: види *доходовна подршка*.

Одрживи развој [sustainable development]: развој економског сектора који финансијски задовољава његове учеснике на дуги рок и, истовремено, потребе друштва на кратки, средњи и дуги рок. Заснива се на претпоставци да треба удовољити потребама друштва, а да се притом не угрозе финансијски статус корпорација и перспективе будућих генерација, нпр. треба развити и применити технологије које, између осталог, чувају природну околину.

Опортунитетни трошкови [opportunity costs]: концепт ових трошкова се заснива на чињеници да "сваки цент може бити потрошен само једном". Појединац, породица, компанија или друштво може нпр. да потроши одређене ресурсе (новац, време, таленат ...) на једну од две алтернативе: А или Б. Потрошња ових ресурса у алтернативи А, као исход даје A^1 , у алтернативи Б, потрошња истих ресурса као исход даје B^1 . Ако се, на пример, одабере алтернатива Б зато {то B^1 има већу новчану вредност него A^1 , онда се, приликом опредељивања за Б и у евалуацији B^1 , мора узети у обзир чињеница да A^1 није била или неће бити остварена. Вредност (новчана или субјективна сатисфакција) A^1 се тада назива опортунитетним трошком избора алтернативе Б. Конкретан пример - када мајка одлучи да остане код куће како би се бринула о свом новорођеном детету, опортунитетни трошкови ове одлуке су: доходак који није зарадила и могућности у каријери које није и неће реализовати, као последица ове одлуке.

Општа (социјална) помоћ [general (social) assistance]: намењена је свим појединцима који нису у стању да задовоље основне животне потребе, полазећи од одређене дефиниције егзистенцијалног минимума. Општа социјална помоћ обично укључује помоћ ради покрића трошкова следећих животних потреба: хране, одевања, хигијене, становања, грејања и сл. Општа социјална помоћ делује као сигурносна мрежа за појединце са ниским приходима или без њих.

Опште добро [public good]: претпоставља се да појединци, породице и групе раде како би увећали "опште добро", односно свеукупна материјална добра и услуге доступне члановима друштва. И држава и цивилно друштво доприносе општем добру.

Организација за економску сарадњу и развој [Organization for Economic Cooperation and Development /OECD]: организација 30 економски најразвијенијих земаља света, настала 1961. године на темељима Организације за европску економску сарадњу, а која је основана после Другог светског рата, како би администрирала америчку и канадску помоћ европским земљама, у оквиру Маршаловог плана. ОЕЦД пружа како глобалне, тако и анализе и прогнозе по земљама и даје савете у области односа економске и социјалне политике појединих земаља. Одржава врло екстензивну базу података и информација о економским перформансама и социјалним и економским политикама појединих земаља

Оснаживање [empowerment]: омогућавање приступа ресурсима и капацитетима тако да појединац може активно обликовати како свој живот, тако и судбину заједнице којој припада у економском, социјалном и политичком смислу.

Основна пензија [basic pension]: пензија која се исплаћује из тзв. првог стуба обавезног пензијског система и коју примају сви грађани изнад одређених година старости (нпр. 65 година живота).

Основни доходак [basic income]: разликују се два типа основног дохотка: универзални и парцијални основни доходак. Универзални основни доходак се пружа сваком појединцу, без обзира да ли има плаћено запослење или не, без обзира на то да ли - ако је незапослен - жели да ради (као запослени или да обавља самосталну делатност) и без обзира на то да ли припада некој одређеној групи или категорији људи. Парцијални основни доходак је искључиво намењен одређеним групама становништва (нпр. основна пензија за све старије грађане, дечји додаци за родитеље, накнаде за разведене родитеље који имају зависну децу). Основни доходак (универзални или парцијални) је обично изузет из пореза на доходак и варира, у зависности од година живота и околности појединца. Постоји намера да се, увођењем основног дохотка, систем социјалне помоћи интегрише у порески систем. До сада ниједна земља у свету није у потпуности увела основни доходак, иако су одређени кораци у том правцу предузети нпр. у Холандији увођењем "негативних пореза" за лица испод одређеног нивоа прихода

Очекивано трајање живота [life expectancy]: просечна старосна граница до које појединац у одређеном друштву, рођен одређене године, може очекивати да живи, у складу са демографским и здравственим трендовима у тој земљи. Просечно очекивано трајање живота се најчешће мери након једне године од рођења или полазећи од старосне границе од 60 или

65 година живота. Очекивано трајање живота је индикатор здравственог статуса становништва земље, односно показатељ дуговечности старије популације. Ови индикатори се користе у актураским обрачунима пензија (премија).

Партиципација, коплаћање [co-payment]: плаћање додатног износа од стране корисника за услуге које су, већином, финансиране у оквиру система социјалне сигурности. Термин се најчешће користи у систему здравствене заштите, али се, такође, може применити и на образовање.

Пензијски систем са више стубова [multipillar pension system]: пензијски систем у коме се укупна пензија појединца симултано остварује из система чији су извори финансирања различити (нпр. из система текућег финансирања, капитализованих фондова, добровољних приватних фондова и/или професионалних пензијских фондова).

Персоналне социјалне услуге [personal social services]: услуге лицима која су у стању потребе, а које нису пружене од стране институција за социјалне услуге, приватних, државних, званичних и незваничних, већ од стране рођака, комшија и/или пријатеља, на добровољној основи. У неким земљама је било покушаја да се ове услуге надокнаде даваоцима, кроз обезбеђивање пореских олакшица.

Плаћање за услугу [fee-for-service]: систем плаћања од стране примаоца услуге зависно од њеног обима и количине (нпр. у области здравствене заштите). Овај систем је супротан систему националних здравствених услуга, у оквиру којег се овакве услуге пружају бесплатно.

Повреда на раду [employment injury]: свака повреда или болест проузрокована радом у опасним и нездравим условима, са трајним или привременим последицама на здравље радника и његову способност за рад. Повреда на раду и професионална болест су класични ризици покривени социјалним осигурањем.

Погранични радник [frontier worker]: лице која има пребивалиште у једној, а запослено је у другој земљи, али се у земљу пребивалишта обично враћа најмање једанпут недељно.

Позитивни/негативни сукоб права [positive/negative conflict of law]: позитивни сукоб права постоји када лице ради у земљи која није земља у којој је његов послодавац легално

регистрован или када ради у више земаља, или када ради у земљи у којој нема пребивалиште, ако, у складу са законима обе земље, свих или неких од тих земаља, има право да оствари накнаде или давања из више од једне земље због настанка једног те истог ризика, и/или ако се од ње/његга захтева да плати доприносе за социјално осигурање за случај истог ризика у више земаља. Негативни сукоб закона постоји када такво лице нема право на накнаде или давања ни из једне од тих земаља. Уопштено говорећи, позитивни сукоб права је супротност или разлика између две јурисдикције, када обе полажу право на одлучивање о истом предмету. Негативни сукоб права постоји онда када се обе јурисдикције прогласе ненадлежним да одлучују о предмету који се односи на грађанина (грађане) једне или обе земље и/или када се ради о случају који је настао у једној или обе земље.

Позиционална добра [positional goods]: добра која се траже зато што њихово поседовање или потрошња даје одређени социјални статус онима који имају приступ таквим добрима. Позиционална добра су "ствари" које се вреднују зато што су ретке и, због тога, скупе. Социолог Торстен Веблен је творац термина "претерано трошење" за трошење и поседовање позиционалних добара, као и демонстрацију богатства.

Политика тржишта рада [labour market policy]: мере владе којима се подстиче жељено понашање актера на тржишту рада. Најчешће се прави разлика између активних и пасивних мера. Циљ активних мера је да подстакну запошљавање кроз медијацију, додатно образовање или преквалификацију, као и стварање нових радних места. Циљ пасивних мера је да надокнаде изгубљену зараду запослених у случају да он/она прихвати слабије плаћен посао након незапослености или да смање потражњу за радом тако што финансијски стимулишу појединце (нпр. старије) да се повуку са тржишта рада.

Помоћ за становање [housing assistance]: субвенције које даје влада или локалне власти домаћинствима како би им помогли у задовољавању стамбених потреба. Помоћ за становање може имати различите облике, нпр: "рентна подршка", односно додељивање "социјалних" станова уз смањену ренту, финансијска помоћ за куповину станова или кућа (кроз субвенционисану штедњу или субвенционисане кредите) итд.

Популациона политика [population policy]: експлицитне или имплицитне мере које предузима влада, како би утицала на величину, пораст и структуру становништва. Основни циљ популационе политике је подстицање наталитета и побољшање старосне структуре становништва.

Породиљско одсуство [maternity leave]: у највећем броју земаља, запослена жена може остати код куће у време касне трудноће или након порођаја. У том периоду, она прима новчано давање обично у одређеном проценту од њене претходне зараде. У неким земљама, већина запослених жена, након порођаја, има право само на неплаћено одсуство (САД, Нови Зеланд).

Породична давања [family benefits]: све врсте новчаних давања или давања у натура породицама са децом. У породична давања се, такође, убрајају пореске олакшице, давања за хранитељске породице итд.

Породична пензија [survivors pension]: пензија коју примају чланови уже породице (супруг/а и деца) осигураника који је преминуо.

Породична политика [family policy]: политика чији је циљ да утиче на породичне односе и унапреди породичну добробит. Најважније мере породичне политике су новчана давања и пореске олакшице. Друге мере су нпр. родитељско одсуство и услуге намењене деци и породицама. Савремена породична политика има тенденцију да истакне породичну одговорност и промовише рад ван породице.

Породични додатак [family allowance]: накнада која се редовно (месечно) исплаћује свим породицама које имају децу испод одређене старосне границе. Породични додаци обично варирају у зависности од броја и узраста деце, као и од опште социјалне ситуације породице. У неким земљама, породични додаци су, заправо, дечји додаци.

Поткласа [underclass]: друштвене групе које се, у складу са својим приходима и професионалним карактеристикама, у систему друштвене раслојености налазе на самом дну и за које се често каже да чине друштвену поткласу. У савременој Европи поткласа се састоји од група као што су нпр. илегални имигранти који обављају на слабије плаћене, најнесигурније и најопасније послове или наркомани који уобичајено извршавају дела ситног криминала. Поткласе у савременој Европи, типично, нису заштићене системима социјалног осигурања и социјалне помоћи.

Правни инструмент [legal instrumen]: правни инструмент је документ којим се утврђују уговорни односи или гарантују нека права.

Најважнији правни инструменти Савета Европе који се односе на социјалну сигурност су:

Европски интерим споразум у областима социјалне сигурности који се односи на старост, инвалидност и надживеле чланове породице [European Interim Agreement on Social Security Schemes Relating Old Age, Invalidity and Survivor]

CETS No: 012

Европски интерим споразум у областима социјалне сигурности изузев система за старост, инвалидност и надживеле чланове породице [European Interim Agreement on Social Security other than Schemes for Old Age, Invalidity and Survivor]

CETS No: 013

Европска конвенција о социјалној и медицинској помоћи [European Convention on Social and Medical Assistance]

CETS No: 014

Европска социјална повеља [European Social Charter]

CETS No: 035

Европски кодекс социјалне сигурности [European Code on Social Security]

CETS No: 048

Европска конвенција о социјалној сигурности [European Convention on Social Security]

CETS No: 083

Европска конвенција о социјалној заштити пољопривредника [European Convention on Social Protection of Farmers]

CETS No: 083

Право [right]: правно спроводљиво и морално оправдано предузимање одређених активности од стране физичких или правних лица или уздржавање од таквих активности у односу на друга лица или одређена добра и услуге, односно правно спроводљиво или морално оправдано очекивање да се приме или не приме одређене активности или добра од другог лица. Тако, породични закон даје право родитељима да предузму одређене активности у вези са својом децом. Разликујемо две врсте права: негативна права (право да

се нешто учини без интервенције или мешања других људи) и позитивна права (права која обавезују друге да учине нешто позитивно, како би нам помогли). Нека права припадају свима, једноставно зато што су људска бића (људска права), нека права припадају људима зато што су држављани једне земље или чланови политичке, економске или друштвене заједнице (легална права), док су друга права заснована на прихватању неких моралних принципа (морална права). На подручју социјалне политике, легитимност права, углавном, произлази из два извора: први извор су потребе, а други заслуге.

Прерасподела [redistribution]: јавља се када давања (новац, добра, услуге) нису доступна људима који су тај новац зарадили, односно који финансирају производњу тих добара или услуга, већ другима, као последица трансфера. Извори редистрибуираних (трансферисаних) ресурса су нпр. опорезивање, плаћање премија осигурања и донације. Редистрибуцијом новца, добара и услуга стварају се другачији односи међу члановима друштва од оних које ствара тржиште.

Преференцијални третман [preferential treatment]: пружање појединцима или групама преференцијалног приступа давањима, могућностима или социјалном статусу, у односу на друге појединце или групе. Позитивна дискриминација је облик преференцијалног третмана у циљу елиминисања или смањења ефеката дискриминације појединаца или група или одржавања разлике у добробити и друштвеном статусу и/или њихове привилеговане позиције.

Приватна добробит [private welfare]: социјална добробит која се купује на тржишту од невладиних снабдевача. Најчешће се појављује у два облика: као директна куповина социјалних услуга (здравствених, образовних и др.) и као плаћање у приватне осигуравајуће фондове код којих се остварују одређена права. Захваљујући тренутно "политички модерном" комбинованом моделу социјалне политике, приватна добробит све више добија на значају.

Привремена запосленост [temporary employment]: облик запослености експлицитно дефинисан као привремен, краткотрајан и/или повремен.

Применљиво законодавство [applicable law]: када је једно лице запослено код послодавца који је легално регистрован у једној земљи, али ради у другој земљи или у другим земљама, применљиво је законодавство оне земље у којој је то лице осигурано, тј. земље у којој плаћа

доприносе за социјално осигурање (и порезе) и из које (или у којој) има право на социјална давања. Принцип који је истакнут у европском праву је да се, у случају сваког појединца, примењује законодавство само једне земље.

Провера радне мотивације [work-test]: предуслов за приступ одређеним социјалним давањима (социјална помоћ, помоћ мајкама са зависном децом, давања за незапосленост итд). Да би остварили таква давања, појединци морају нпр. бити регистровани као незапослени (ако су радно способни) и показати спремност да прихвате одговарајуће запослење или да учествују у програмима професионалног усавршавања, преквалификације или додатног образовања.

Прогресивно опорезивање [progressive taxation]: тип пореске политике којом се диспропорционално веће пореске обавезе намећу онима који зарађују више од просечног прихода. У већини земаља, порези на приходе су, за најбогатије, прогресивни, до максималне стопе.

Проратизација/пропорционализација [proratisation]: када лице које има право на пензију, а радило је и плаћало обавезне доприносе у различитим државама чланицама Европске уније, онда је висина његове/њене пензије зависити од укупног периода у току кога су плаћани доприноси у свим земљама. Износ који ће плаћати фондови сваке од тих земаља чиниће проценат укупног износа пензије, а зависиће од дужине периода у коме су доприноси плаћани у свакој од земаља. Та подела на делове које треба да плаћају различите земље се назива проратизација, односно одређивање сразмерног дела.

Професионална болест [occupational disease]: оштећење здравља које настаје услед трајне изложености лица здравственом ризику током обављања професионалне активности. Професионалне болести су, по правилу, прецизно дефинисане и представљају ризик покривен социјалним осигурањем.

Професионална добробит [occupational welfare]: обухвата накнаде и услуге које запослени, поред редовне плате, добијају од свог послодавца или удружења послодаваца чији је он члан. Право на ова давања и услуге може бити универзално (за све запослене) или рестриктивно (за запослене у стању потребе или оне који обављају посебно опасне послове). Појам професионалне добробити понекад укључује и друге, с радом повезане накнаде, које пружају синдикати или професионална удружења. Добробит коју финансирају послодавци може

обухватати финансијске накнаде (накнаде у случају смрти или болести запосленог или члана његове породице, додатне пензије), личне социјалне услуге (превентивна здравствена заштита, накнаде за школовање чланова породице/деце запосленог), приступ запослених и чланова њихових породица медицинским капацитетима у власништву послодавца, приступ школовању и обуци у капацитетима у власништву и под управом послодавца, субвенционисаним активностима у слободном времену итд.

Професионалне пензије [occupational pensions]: пензије које остварују запослени у предузећима која спроводе посебне (индустријски специфичне) пензијске системе или у њима учествују. Ове пензије обично допуњују обавезне јавне пензије.

Пуна запосленост [full employment]: економска ситуација у земљи у којој свако ко жели да ради може да пронађе посао. У пракси се пуна запосленост појављује када има више слободних радних места него појединаца који траже посао. Пуна запосленост не значи да је стопа незапослености једнака нули, јер неки појединци могу бити у процесу промене посла или могу очекивати посао у скорој будућности. Често се сматра да је остварена пуна запосленост ако је стопа незапослености мања од 5%. Пуна запосленост је основни циљ политике тржишта рада.

Рад ван радног места [telework, homework, telecommuting]: плаћени рад који се не обавља у просторијама организације за коју запослени ради и који је, најчешће, плаћен по учинку. Уколико се такав рад обавља у кући радника назива се кућни рад (homework). Ако је радник/ца повезан са организацијом путем рачунарске мреже, у питању је телекомуникациони рад (telecommuting).

Радни (workfare) програми [workfare programs (schemes)]: програми у оквиру којих корисници обављају одређену врсту рада у замену за примање социјалних давања (обично социјална помоћ или давања за случај незапослености). Радни програм је обавезан (наметнут) и, у првом реду, означава радну активност као услов за остваривање давања. У ширем значењу, workfare подразумева било који програм у коме се од корисника тражи да учествује у продуктивним активностима или активностима које унапређују социјално укључивање (друштвене активности као што су пружање једноставне неге нпр. старијим особама или нпр. учешће у тренингу). Радни програм се из САД проширио на европске земље.

Радно усмерена (социјална) држава [workfare state]: за разлику од класичне социјалне државе (welfare state), која покушава да социјалну сигурност оствари кроз давања и услуге, радно усмерена држава настоји да социјалну политику што више подреди укључивању појединаца у рад и подстиче радну и производну флексибилност. За овај тип државе својствено је ограничење права на давања условљавањем тог давања тражењем посла или неком другом активношћу корисника. Социјална давања се од инструмената доходне сигурности претварају у инструмент радно тржишне политике. Овај тип социјалне државе се, понекад, назива шумпетеријанском радно усмереном социјалном државом (Schumpeterian Workfare State), према аустријском економисти Ј. Шумпетеру.

Рањиве групе [vulnerable groups]: групе људи с израженом потребом за социјалном сигурношћу и социјалном помоћи. У готово свим друштвима неке друштвене групе су социјално угрожене и рањиве (старије особе, расне или етничке мањине, избеглице, азиланти, хендикепирани и болесни, бескућници, бивши затвореници или штићеници одређених институција, дуготрајно незапослени итд). Друштва погођена великом природном катастрофом или економском транзицијом обично имају бројније рањиве групе него друга друштва.

Регресивно опорезивање [regressive taxation]: тип пореске политике која вишом пореском стопом опорезује оне који мање зарађују (лица с мањим дохотком дају већи део дохотка кроз порез). Пример регресивног система представља случај када сви запослени, без обзира на своју зараду, плаћају исти номинални ниво доприноса за социјалну сигурност. Други пример је индиректно опорезивање тј. повраћај пореза приликом куповине прехранбених артикала. Такав порез се снажније одражава на потрошаче који купују веће количине прехранбених артикала, односно веће породице.

Резидуална добробит [residual welfare]: према Титмусовој типологији, добробит која је намењена искључиво сиромашним. Резидуални модел је доминантан у земљама енглеског говорног подручја. У резидуалном моделу, добробит се идентификује са социјалном сигурносном мрежом, која покрива само оне грађане који не могу да задовоље своје потребе без помоћи. Систем резидуалне добробити може да функционише као систем селективних или систем универзалних давања.

Рекомодификација [recommodification]: Г. Еспинг-Андерсен је, у својој типологији западних социјалних држава, у средиште анализе ставио концепт тзв. декомодификације,

што значи искључивање дела добара и услуга са тржишта и њихову дистрибуцију грађанима на основу нетржишних, социјалних критеријума. У последњим деценијама се догађа процес супротан процесу рекомодификације. То значи да се део раније декомодификованих добара и услуга опет враћа на тржиште и да их грађани морају куповати, односно "куповати". Систем квази-куповине социјалних и здравствених услуга постоји у неким земљама које издају ваучере лицима која имају право на та добра и услуге како би их могла купити од пружалаца који су конкурентни један другом као и комерцијални снабдевачи добрима и услугама на отвореном тржишту. Тренд рекомодификације је видљив у реформама које се у последњем периоду спроводе у системима социјалне сигурности, посебно у пензијском систему и здравственој заштити.

Релативно сиромаштво [relative poverty]: сиромаштво које се дефинише у односу на минимално пристојни или минимално прихватљиви животни стандард у одређеном друштву. Перцепције о томе шта је пристојно и прихватљиво су променљиве и разликују се од друштва до друштва, као и унутар истог друштва у различитим периодима.

Родитељски додатак [parental allowance]: давање која се исплаћује родитељу за време родитељског одсуства.

Родитељско одсуство [parental leave]: плаћено или неплаћено одсуство оца или мајке ради подизања детета, бриге о болесном детету и сл.

Родна усмереност [gender mainstreaming]: (ре)организација, побољшање и евалуација свих политичких процеса, како би се једнакост полова остварила на свим нивоима и у свим областима јавног живота. Одлуком Савета Европе из 1994. године промовисање једнаких могућности, такође између жена и мушкараца, постављено је као приоритет за ЕУ и њене чланице. Од тада је родна усмереност постала један од водећих принципа интегрисан у све европске активности, политике и програме.

Сабирање (агрегација) периода осигурања [aggregation of insured period]: сабирањем периода осигурања радник може остварити све предности оних давања која зависе од дужине периода осигурања, рада и/или пребивалишта, као што су пензије и давања за случај незапослености. Регулатива ЕУ прописује да, ако остваривање, задржавање и/или висина давања зависи од дужине периода осигурања, надлежни орган једне државе чланице узети у

обзир и периоде осигурања у складу са прописима друге државе чланице, као да су ти периоди остварени у првој држави чланици.

Савет Европе [Council of Europe]: организација европских земаља основана Лондонским уговором из 1949. године. Циљеви Савета Европе су: заштита људских права, унапређење плуралистичке демократије и владавине права, промовисање свести о европском културном идентитету, подстицање развоја и различитости, трагање за решењима проблема са којима се Европа суочава (нпр. мањине, ксенофобија, заштита околине, клонирање...), као и развој демократске стабилности кроз подршку политичким, законодавним и уставним реформама. Савет Европе је, 2004. године, имао 46 земаља чланица. Међу бројним документима Савета Европе, треба издвојити Конвенцију о људским правима и основним слободама (која је основни документ Европског суда за људска права у Страсбуру) и Европску социјалну повељу.

Самостална делатност/самозапосленост [self-employment]: облик запослености у коме радник није запослен од стране власника средстава за производњу која радник/ца користи у свом раду, од стране власника производа његовог/њеног рада, оног који њиме/њом управља и који за тај рад плаћа договорену зараду или плату, већ директно зарађује за живот производњом или продајом добара или пружањем услуга, као независан економски учесник. Ова категорија обухвата различите типове радника: предузетнике, занатлије, слободне професије, самосталне пољопривреднике и лица која раде у неформалној економији.

Свеобухватна стамбена политика [comprehensive housing policy]: политика у којој држава преузима одговорност за подмиривање стамбених потреба целокупног становништва, а влада има значајну контролу над грађевинском индустријом укључујући цене, квалитет и локацију стамбених објеката за све социјалне групе.

Сезонски радник [seasonal worker]: радник који из земље у којој има уобичајено пребивалиште привремено мигрира у другу земљу, како би се запослио за период краћи од једне године, и који се, након завршетка посла, враћа у своју земљу. Период оваквог запослења обично не траје дуже од девет месеци.

Сива економија [grey economy]: види *нелужбена економија*.

Систем дефинисаних давања [defined benefit scheme]: одређивање висине давања (по правилу пензије) која су исплатива према неким калкулативним елементима (нпр. према годинама и висини доприноса).

Систем дефинисаних доприноса [defined contribution scheme]: систем у коме висина давања које се може исплатити појединцу (по правилу пензије) зависи искључиво од акумулисаних доприноса тог појединца и добити коју је (нпр. пензијски) фонд остварио на основу тих доприноса.

Систем дијагностичких група [diagnostic related group/DRG]: начин плаћања здравствене заштите према коме се давање за појединог пацијента или накнада његовом лекару утврђују према његовој/њеној медицинској дијагнози, стандардним третманима и "нормалним" трошковима таквог третмана.

Систем здравственог осигурања [health insurance system]: сваки систем у коме је појединац (и од њега зависна лица) осигуран од ризика сношења трошкова здравствене заштите и за то је плаћен допринос (премија) за осигурање. Допринос (премију) може плаћати осигурано лице и/или неко други као нпр. његов/њен послодавац. Осигурано лице може да има право на бесплатне здравствене услуге и производе или се од њега може захтевати да плати део трошкова или све трошкове до одређеног максимума за коришћене здравствене услуге или, пак, за одређени период. Здравствено осигурање може бити обавезно, добровољно или комбинација једног и другог.

Систем примарне расподеле [primary system of distribution]: расподела различитих типова тржишног дохотка (нпр. плате, дивиденде, камате) у складу с тржишним факторима, при чему се не узимају у обзир било какви ("секундарни") доходовни трансфери, као што су трансфери од оних који примају зараду ка пензионерима.

Систем секундарне расподеле [secondary system of distribution]: интервенција државе у примарни систем расподеле кроз опорезивање и редистрибуцију ка нпр. онима који су "имали мање среће" у примарној расподели (особе с ниским приходима или без икаквих прихода).

Систем текућег финансирања [Pay As You Go/PAYG]: постоје два метода финансирања пензијских система. Први је "pay as you go", а се састоји у томе да се доприноси за пензије

које данас плаћају радници користе за плаћање пензија данашњих пензионера. Други је метод "капитализације", када се доприноси који се данас плаћају, макар у начелу, уплаћују у фонд из кога ће бити плаћене будуће пензије данашњих радника. У случају обавезних пензијских система, разлика између система "pay as you go" и "капитализације" знатно је мања него што то изгледа. Системи добровољних индивидуалних пензија су, у начелу, сви зановани на принципу "капитализације".

Службена линија сиромаштва [official poverty line]: за оне који испуњавају критеријум сиромаштва, дефинисан од стране државе или одређеног владиног тела, може се рећи да су испод линије сиромаштва. Службена линија сиромаштва се најчешће користи као критеријум за остваривање права на социјалну помоћ.

Скала еквиваленције [equivalence scale]: група индекса који су израчунати да би приказали нпр. потребе домаћинства, зависно од броја чланова, њихове старосне или полне структуре и њихових специфичних околности (нпр. хроничне болести). Скала еквиваленције се користи за правично одређивање давања домаћинствима различитих величина и састава и у различитим ситуацијама. Данас се, у бројним истраживањима сиромаштва, користе ОЕЦД скале еквиваленције. Осим у истраживањима сиромаштва, скале еквиваленције се користе за мерење економских неједнакости, за утврђивање могућности плаћања пореза појединаца или домаћинстава (приход) и, у складу са тим, висине пореских стопа, или за одређивање износа социјалних давања.

Скандинавске социјалне реформе [Scandinavian social reforms]: низ социјалних закона и програма усвојених у скандинавским земљама крајем 19. и почетком 20. века, пре свега у Данској и Шведској, које су довеле до конституисања специфичног типа социјалне државе, која има претежан универзални и егалитарни карактер. Почетак је означио закон о пензијама за сиромашне старе људе, који је ступио на снагу у Данској 1891. године, а затим су, у Шведској 1913. године, уведене националне пензије. Након тога је усвојен низ закона инспирисаних социјалдемократским идејама (између два светска рата, као и после Другог светског рата). Основна обележја скандинавског модела социјалне сигурности су: (а) осигурање свих грађана од главних социјалних ризика, (б) финансирање социјалних давања из пореза, (в) активна интервенција на тржишту рада и (г) развијене социјалне услуге за све грађане, а посебно за децу и породицу.

Скривена незапосленост [hidden unemployment]: односи се на незапослене који не задовољавају критеријуме националног система регистрације незапослености или који, из било ког разлога, нису регистровани као лица која траже посао.

Солидаризам [solidarism]: концепт друштва у коме је обавеза узајамног помагања међу грађанима широко прихваћена, као и обавеза таквог друштва да пружи специјалистичку помоћ оним члановима који имају тешкоће које не могу превазићи без експертске помоћи. У том смислу солидаризам је хуманистички идеал који се заснива на колективној одговорности свих према свим члановима друштвене заједнице. Солидаризам су заговарали социјални филозофи и социолози као што су Л. Буржоа, Л. Диги, Е. Дурхајм и други. Они су солидаризам замишљали као трећи пут друштвеног развоја између либералног индивидуализма и колективистичког социјализма.

Солидарност [solidarity]: узајамна одговорност коју чланови друштвене групе осећају једни за друге и на основу које делују, ако је то потребно. Основ солидарности чине узајамне обавезе грађана према другим грађанима и реципрочни однос између, у принципу, једнаких страна. Реципрочност постоји када људи дају исто онолико колико су добили. Међутим, често нема такве "инстант" реципрочности, већ се дешава да људи сада дају другима зато што су нешто добили у прошлости или зато што очекују да ће нешто добити у будућности, односно када буду у стању потребе. Солидарност није увек лако разликовати од алтруизма. Основни етички проблем солидарности састоји се у томе што је она често ексклузивистичка, односно ограничена на сопствену друштвену групу.

Социјална администрација [social administration]: (а) академско подручје истраживања које се бави социјалном политиком, (б) практични аспекти организације, управљања институцијама и методи и поступци обезбеђивања социјалних давања и услуга. Са академског аспекта, социјална администрација се бави развојем ефективних и ефикасних метода и поступака за пружање социјалних давања и услуга, као и евалуацијом постојећих метода и поступака са циљем уклањања или ублажавања социјалних проблема.

Социјална брига [social care]: по правилу, подразумева услуге намењене одређеним угроженим и зависним друштвеним групама (деца, стари, физички неспособни, ментално болесни итд). У неким земљама (нпр. Велика Британија) је доходовна подршка (новчана помоћ) одвојена од социјалне бригае, која пружа услуге, савете и сл. Социјална брига може бити институционална или ванинституционална. Најбоља равнотежа између

институционалне бриге, породичне бриге и бриге пружене од заједнице или у њој, као и улога професионалаца и волонтера у пружању бриге је предмет континуране расправе и често доводи до промена у политици. У Великој Британији, уместо термина "социјална брига" више се користи термин "личне социјалне услуге".

Социјална димензија [social dimension]: од самих почетака, Европска унија је препознала потребу да пружи одређену социјалну сигурност грађанима својих држава чланица, као један од аспеката економске интеграције. Римски уговор, који је 1958. године потписало првих шест земаља чланица, препознаје потребу "социјалне димензије" наводећи: "Циљ Комисије ће бити да промовише тесну сарадњу између држава чланица на социјалном подручју, посебно у погледу запошљавања, радног законодавства и услова рада, социјалне сигурности, заштите од повреда на раду и професионалних болести, индустријске хигијене, синдикалних закона и колективног преговарања између послодавца и радника". У даљем развоју Уније, ово начело је разрађено у комплексу "меких" и "тврдых" закона који конкретизују начела садржана у Римском уговору.

Социјална добробит [social welfare]: у САД добробит или социјална добробит се обично односи на финансијску помоћ лицима у стању потребе коју влада даје или учествује у њеном давању. У Европи, социјална добробит обично подразумева ситуацију у којој појединци, групе или категорије становника могу адекватно да функционишу као чланови друштва, када су задовољене њихове хитне материјалне потребе и када нису дискриминисани.

Социјална држава [welfare state]: држава која преузима одговорност за основну материјалну добробит и сигурност својих грађана. Социјална држава штити грађане од најважнијих ризика, као што су: старост, сиромаштво, инвалидност, несрећа на раду, незапосленост и болест. Први облик социјалне државе појавио се у Немачкој крајем 19. века, у облику националног система социјалног осигурања. Међутим, успон социјалне државе везан је за прве три деценије после Другог светског рата. Постоје различити типови социјалне државе. Већина западних земаља представља свеобухватно развијене социјалне државе, док САД и Јапан, међу економски развијеним земљама, представљају најслабије развијене социјалне државе.

Социјална економија [social economy]: скуп идеја и пракси заснованих на препознавању заједничких интереса између социјалних партнера и на међусобном препознавању виталних интереса социјалних партнера. Свест о заједничким интересима нпр. између радника и

између пољопривредника довела је до формирања институција као што су радничке и земљорадничке штедионице, задруге, осигуравајуће институције на бази узајамности, као и до оснивања мањих капацитета за продају у заједничком власништву пољопривредника или малих предузетника.

Социјална/економска и политичка људска права [social/economic and political human rights]: политичка људска права су садржана у правним документима Уједињених нација као што су Конвенција о превенцији и кажњавању злочина геноцида из 1948. године, Конвенција о статусу избеглица из 1951. године, Конвенција о политичким правима жена из 1953. године итд, документима Савета Европе, нпр. Конвенција о заштити људских права и основних слобода, која је ступила на снагу 1953. године, као и документима других међународних организација. Опште је прихваћено да поред основних политичких људских права, као што су нпр. право да нико не може бити арбитарно ухапшен и право на слободу изражавања и удруживања, постоје основна социјална и економска људска права, нпр. право на медицинску помоћ када је то потребно, право на слободу избора запослења и право на правичну накнаду за рад. Правни инструменти Савета Европе, МОР, ЕУ и других међународних организација штите индивидуална социјална и економска људска права.

Социјална зависност [welfare dependency]: види *култура зависности*.

Социјална заштита [social protection]: обухвата све законе, мере и праксе којима се појединци штите од главних животних ризика, као што су (дуга) болест или повреда и с тим повезани финансијски ризици (повећани трошкови лечења и губитак прихода), инвалидност, губитак посла, природне непогоде, рат, побуна итд.) или којима се ублажавају штетне последице тих догађаја. Социјална заштита има пет компоненти:

1. политике тржишта рада и програми који су намењени лакшем запошљавању и који промовишу ефикасно функционисање тржишта рада;
2. програми социјалног осигурања ради ублажавања ризика везаних за незапосленост, здравље, инвалидност, несрећу на послу и старост;
3. социјална помоћ и програми социјалних услуга за најрањивије групе које немају других извора адекватне подршке;
4. микро и локални програми ради решавања проблема рањивих појединаца и група на нивоу заједнице и
5. заштита деце ради обезбеђивања здраве и продуктивне радне снаге у будућности.

Социјална искљученост [social exclusion]: У земљама ЕУ, социјална искљученост се дефинише као неспособност или невољност за интегрисање одређених категорија људи у главне токове социјалних и економских активности заједнице. Концепт социјалне искључености, овако схваћен, шири је од појма сиромаштва зато што укључује и социјалну и моралну депривацију, која је последица слабљења солидарности и веза између појединца и друштва. Социјална искључивост је супротна социјалној кохезији.

Социјална кохезија [social cohesion]: једно друштво се сматра социјално кохезивним ако његови чланови, без обзира на различиту етничку, религијску или географску припадност, деле низ заједничких норми и вредности, поштујући идентитет других и његове манифестације и када нема непремостивих разлика у богатству и економским могућностима.

Социјална политика [social policy, welfare policy]: академска дисциплина и практична делатност. Обухвата оне државне активности којима се финансира, регулише и администрира пружање накнада и услуга појединцима и породицама који су у позицији рањивости и оскудице. Општи циљ социјалне политике је да задовољи основне потребе свих грађана, да изједначи њихове могућности да побољшају свој и живот своје деце и да помогне онима који не могу сами да брину о себи. Језгро социјалне политике укључује социјално осигурање, социјалну помоћ, здравствену заштиту и социјалне услуге. У ширем смислу, овај појам укључује образовну и стамбену политику, политику запошљавања, као и обезбеђивање потребних ресурса.

Социјална помоћ [social assistance]: прописи, мере, програми и услуге које пружа држава, институције и/или појединци, а који служе да би се помогло појединцима, породицама, и/или категоријама становника који немају или имају недовољан приступ другим изворима прихода и/или услугама које су потребне за достојан живот, као и/или учешћу у социјалном и културном животу своје заједнице. Термин социјална помоћ се, по правилу, односи на недоприносне системе и програме.

Социјална помоћ за рад [welfare for work]: види *workfare програми*.

Социјална права [social rights, welfare rights]: низ права изведених из универзалних грађанских и политичких права. Социјална права треба да омогуће појединцима одржање пристојног нивоа или стила живота или, другим речима, ова права треба да обезбеде људима приступ неопходним ресурсима потребним за достојан начин живота. Постоји разлика

између тзв. тврних социјалних права (која припадају систему социјалног осигурања), која су јасно законски формулисана и заштићена и тзв. меких социјалних права, која су добрим делом арбитрарна и, у значајној мери, зависе од субјективних процена. Зато се обим социјалних права разликује од друштва до друштва.

Социјална правда [social justice]: односи се на начин на који се ресурси и могућности дистрибуирају између појединаца и друштвених група. Главни критеријуми за остваривање социјалне правде су закон, заслуга и потреба. Перцепције социјалне правде се могу значајно разликовати између друштава или унутар друштва.

Социјална сигурносна мрежа [social safety net]: у ужем смислу, термин социјална сигурносна мрежа обухвата ниво дохотка испод којег не би смео пасти ниједан члан друштва (ниво опше социјалне помоћи). У најширем смислу речи, овај појам покрива све трансфере система социјалне сигурности. У земљама у транзицији, он често означава хитне мере донете због реформе социјалног система. Осим тога, постоје два типа сигурносне мреже: примарна (first-tier) и секундарна (second-tier). Примарна сигурносна мрежа укључује давања из социјалног осигурања (пензије, накнаде за случај незапослености), универзална давања (накнаде за децу) и одређене потрошачке субвенције. Секундарна сигурносна мрежа је састављена од давања из области социјалне помоћи и давања усмерених на преквалификацију и професионално усавршавање.

Социјална сигурност [social security]: овај термин се може користити као еквивалент за "социјалну заштиту". Обухвата све мере и програме који се односе на заштиту појединаца, друштвених група и категорија од главних животних ризика или на ублажавање последица тих ризика. Термин се, такође, може користити као супротан термину "социјална помоћ" и тада се односи на све доприносне системе и програме који штите појединце и ублажавају последице специфичних социјалних ризика, као што су незапосленост, старост, инвалидност итд. У другом значењу, овај термин се користи као еквивалент термину "социјално осигурање".

Социјалне инвестиције [social investments]: нови приступ улози и значењу социјалних трансфера и улагања у људски капитал у оквиру кога се активном социјалном политиком, посебно у образовању и програмима запошљавања, доприноси одрживом економском развоју. Овакви социјални програми доприносе економском развоју подстицањем малих

предузетника и целокупне економске активности земље, укључивањем неактивних лица у производне и комерцијалне активности.

Социјалне услуге [social services]: услуге које пружају агенције и институције (владине и невладине) ради задовољавања одређених личних или друштвених потреба корисника, као што су деца, породице, стари и хендикепирани. Социјалне услуге се могу пружати у домовима корисника или, пак, у институцијама у које су корисници смештени.

Социјални дампинг [social dumping]: У социјалној сигурности, дампинг се односи на политику смањивања трансфера и услуга финансираних из јавних прихода, тако да се одговорност за финансирање доходне подршке и социјалних услуга пребацује на појединце и приватне организације. Други вид социјалног дампинга представља јавни притисак за смањење трошкова рада и смањење одговорности послодавца према радницима или покушаје послодаваца да избегну одговорност према својим радницима. Уопштено говорећи, социјални дампинг се односи на политику и праксу рекомодификације рада.

Социјални дијалог [social dialogue]: сви облици преговарања, консултација и размене информација између социјалних партнера (бипартитни дијалог) и између социјалних партнера на једној страни и представника владе на другој (трипартитни дијалог) о питањима од заједничког интереса у областима економске и социјалне политике. Укљученост представника организација цивилног друштва у одлучивање о економској и социјалној политици води већем јавном разумевању и већој јавној подршци мерама социјалне и економске политике.

Социјални издаци (трошкови) [social expenditures (spending)]: укупни трошкови система социјалне сигурности, или трошкови појединог подсистема, нпр. здравственог или пензијског. Најчешће се изражавају у проценту од БДП. Укупни трошкови се могу делити на јавне трошкове (прописане и финансиране од стране државе) и приватне (трошкови приватних осигуравајућих и других институција укључујући партиципацију за одређене услуге и давања). Учешће социјалних трошкова у БДП и, посебно, однос између јавних и приватних трошкова карактеришу социјални систем земље.

Социјални капитал [social capital]: елементи друштвене организације као што су поверење, задужбине, норме и вредности (било да су неформалне или формалне и правно спроводљиве) и социјалне мреже путем којих друштво може остварити циљне координиране активности.

Социјални капитал је састављен од: а) норми и вредности, б) друштвених асоцијација и мрежа и в) координираних циљних активности - производња, дистрибуција и редистрибуција добара, услуга и ресурса. Повезујући социјални капитал (bonding social capital) искључује, а премошћујући социјални капитал (bridging social capital) укључује. Повезујући социјални капитал повезује људе који су слични по старости, богатству, полу, етничкој припадности и социјалном статусу. Премошћујући социјални капитал се односи на социјалне мреже које повезују људе који нису слични у погледу старости, богатства и социјалног статуса.

Социјални капитализам [welfare capitalism]: економски и политички систем у коме тржишно засновану економију допуњују екстензивни социјални програми. Социјални капитализам покушава да оствари одређени степен једнакости прихода и гарантује минимални животни стандард за све своје грађане.

Социјални партнери [social partners]: организације радника и послодаваца које се међусобно договарају и одлучују о низу економских и друштвених питања, посебно оних везаних за услове рада и права радника на радном месту. У Европи данас социјални партнери, заједно са представницима владе, закључују колективне уговоре о свим економским и друштвеним питањима која се тичу радника.

Социјални плурализам (плурализам у социјалној политици) [welfare pluralism]: види *комбиновани модел социјалне политике*.

Социјални проблем [social problem]: социјални проблем је проблем који се одражава на значајан број чланова друштва и препознаје се од стране јавности (стручњака или опште јавности). Социјални проблеми су "социјалне конструкције", што значи да, у крајњем случају, социјални проблем постаје оно за шта људи у неком друштву мисле да је социјални проблем. Социјални проблем обично угрожава утврђене друштвене норме, а идентификација социјалног проблема подразумева и предузимање мера ради његовог решавања (социјална интервенција). Садашњи социјални проблеми у Европи су нпр. сиромаштво, криминал, злоупотреба дрога и алкохола, злостављање и занемаривање деце, незапосленост, улично насиље и недостатак економске и социјалне интеграције имиграната.

Социјални рад [social work]: делатност која унапређује друштвену интеграцију, делује на међусобну адаптацију појединаца, породица, друштвених група и друштвеног окружења. Циљ социјалног рада је очување достојанства појединца, развијање његових способности,

унапређење интерперсоналних односа, као и решавање социјалних проблема. Социјални рад је претежно усмерен на социјално рањиве групе и појединце. Социјалним радом се активирају ресурси друштвене заједнице, као и њена способност за превазилажење социјалних проблема.

Социјални ризик [social risk]: ризик појаве догађаја или стања који могу драматично утицати на стандард живота појединаца и њихових породица и/или њихову способност да у потпуности учествују у друштвеном и културном животу њихове заједнице.

Социјални сектори [social sectors]: групни термин за политике и програме социјалне интервенције у погледу запошљавања и незапослености, доходовне подршке, образовања и обуке, здравствене заштите, стамбене политике и социјалне бриге.

Социјални трансфери [social transfers]: види *новчана давања*.

Социјални трошкови рада [social labour costs]: трошкови рада могу се поделити у две категорије. Прву категорију чине издаци за плате запослених, а другу категорију порези и доприноси намењени за покривање социјалних ризика, као што су старост, инвалидност, болест, незапосленост, промене породичне ситуације и сл, као и пореска плаћања којима се покривају ови трошкови у системима недоприносних давања. Друга категорија, такође названа социјални трошкови рада, уобичајено је виша у земљама са претежним системом социјалног осигурања, него у земљама у којима се социјална сигурност претежно финансира из пореза. У данашње време глобализације, која доноси повећану међународну конкуренцију, социјални трошкови рада су под притиском усмереним ка њиховом смањивању. Веома покретни међународни капитал се сели у земље са нижим трошковима и тако, на посредан начин, врши притисак на владе, које желе да задрже постојећи ниво, да смање социјалне трошкове рада.

Социјални туризам [welfare (social) tourism]: пракса да сиромашни или социјално искључени појединци покушавају да промене своје место живљења, како би дошли до већих или редовнијих социјалних давања. Социјални туризам може да подразумева миграције у друге земље (нпр. у оквиру ЕУ) или у други регион исте земље.

Социјално осигурање [social insurance]: сваки систем или програм, обавезан или добровољан, којим управља држава преко организација учесника или преко трећих субјеката,

у оквиру којег се плаћају доприноси (премије) за осигурање појединаца и њихових породица од специфичних ризика или за ублажавање последица тих ризика. Типични ризици које покрива социјално осигурање су губитак дохотка због незапослености, неспособност за рад, старост и, у многим земљама, покривање трошкова здравствене заштите.

Социјално предузетништво [social enterprenership]: предузетничке активности у области социјалног развоја и социјалне политике, посебно на локалном нивоу и у локалним заједницама. Држава и локалне власти подстичу социјално предузетништво дајући повољне услове и дотације за развој различитих делатности: пружање услуга старима, деци, социјално искљученим појединцима итд. На тај начин се, подстицањем развоја ових активности, доприноси решавању социјалних проблема и укључивању појединаца у програме запошљавања нове радне снаге.

Социјално становање [social housing]: у ужем смислу, политика социјалног становања се састоји у изградњи посебно пројектованих социјалних станова, саграђених према скромнијим стандардима, који се издају одређеним друштвеним групама у складу са критеријумима као што су породични приходи и имовина. У ширем смислу, политика социјалног становања подразумева различите субвенције и пореске олакшице које држава даје одређеним групама ради подмирења њихових стамбених потреба.

Социјално тржишна економија [social market economy]: појам социјално тржишне економије је настао у СР Немачкој, крајем четрдесетих година 20. века, у круговима хришћанске демократије. Овај "термин-кишобран" је коришћен за дистинкцију западнонемачког плуралистичког модела од социјалистичких, на једној страни, и других западних социјалистичких модела, на другој страни. Он је укључивао државну интервенцију на тржишту рада и широку редистрибуцију дохотка. У социјално тржишној економији, тржиште рада и приватна иницијатива имају водећу улогу. Социјално тржишна економија претпоставља друштвену одговорност економије и супсидијарну улогу државе у поправљању негативних последица које трошкови социјалне сигурности имају на конкурентност производног сектора.

Социјално уговарање [social contracting]: о социјалном уговарању се говори када јавна власт која је одговорна за социјалну добробит и буџет из кога се она финансира, уговара са приватним ентитетима пружање социјалних услуга и давања у природи и/или дистрибуцију давања у природи, у току одређеног периода и на одређеном географском простору. Социјално

уговарање се, у низу земаља, потврдило као ефикасан и ефективан начин пружања социјалних услуга.

Социјално укључивање [social inclusion]: обухвата низ програма и мера са циљем да интегрише социјално искључене групе или појединце (који нпр. припадају етничким мањинама) у "средишње" (mainstream) друштво. Ови програми су карактеристични по томе што комбинују економске и социјалне циљеве и мере. У том смислу се примање доходне подршке може условити активним учешћем у процесима социјалног укључивања. У Француској су уведени тзв. уговори о укључивању, које потписује појединац из одређене циљне групе и представник државне (локалне) администрације, са циљем да се повећа индивидуални осећај одговорности за сопствено социјално укључивање.

Старосне пензије [old age pensions]: пензије које се исплаћују након одређене старосне границе која је најчешће, али све ређе, различита за мушкарце и жене. Као последица повећања очекиваног трајања живота јавља се тренд подизања старосне границе за стицање права на старосну пензију.

Стигма [stigma]: осећање срамоте и обележености које лице има јер своје приходе остварује из давања која подлежу провери прихода (income-tested) или провери имовинског стања (means-tested), а не зарадом или примањем давања из социјалног осигурања. Стигма је често последица административних процедура у државној социјалној помоћи што доводи до смањења коришћења таквих накнада.

Стопа економске активности [economic activity rate]: учешће радно активног становништва (нпр. лица која имају запослење или га траже) у радно способном становништву. Израчунава се тако што се укупан број (само) запослених и регистрованих незапослених лица подели укупним бројем лица старости између 15 и 64 године, а изражава се у процентима. Стопа економске активности се може рачунати и за поједине старосне групе.

Стопа замене [(income) replacement rate (ratio)]: однос између висине давања која се примају и висине зараде појединца у одређеном обрачунском периоду (обично претходни месец или година). Стопа замене се, такође, може изразити као однос између просечне висине неког давања (нпр. просечне пензије) и просечне зараде.

Стопа запослености [employment rate]: однос између броја запослених и укупног броја лица између 15 и 64 године живота.

Стопа коришћења давања [take-up rate of benefit]: однос броја лица која траже и примају одређена давања у односу на број лица која имају право на примање тих давања.

Стопа морталитета одојчади [infant mortality rate]: број деце умрле у првој години живота на 1000 живорођене деце у одређеном периоду (најчешће у току једне године). Ова стопа је један од основних показатеља ефикасности система здравствене неге и целокупног социјалног система једне земље.

Стопа незапослености [unemployment rate]: однос између броја незапослених и радно активних становника (радне снаге). Стопе незапослености се могу битно разликовати, зависно од тога како се дефинише незапосленост.

Стопа предтрансферног сиромаштва [pre-transfer poverty rate]: стопа сиромаштва која би постојала у некој земљи када би се укинули сви или неки типови социјалних трансфера. На овај начин, можемо установити колики је утицај социјалних трансфера на смањење сиромаштва.

Стопа преживљавања [survival rate]: проценат преживелих пацијената у одређеном периоду након утврђивања дијагнозе или након медицинског третмана. Овај податак се користи као индикатор нивоа квалитета здравствене бриге и њене ефикасности.

Стопа сиромаштва [poverty rate]: број лица (или домаћинстава) чији је приход испод линије сиромаштва, подељен укупним бројем лица (или домаћинстава) у земљи, и изражава се у процентима.

Стопа смањења сиромаштва [poverty rate reduction]: социјални трансфери ("приходи") имају за циљ смањење стопе сиромаштва. Различити методи таквих трансфера се разликују у погледу ефикасности (са аспекта трошкова) тј. у погледу степена смањења сиромаштва које "производи" сваки од тих метода трансфером одређеног износа новца. Поређењем ефеката различитих облика и метода трансфера прихода може се, у принципу, установити који су социјални трансфери најефикаснији и најнефективнији, са аспекта смањења сиромаштва.

Субвенције [subsidies]: директна или индиректна плаћања или нпр. пореске концесије које влада даје приватним фирмама, домаћинствима и/или појединцима у циљу промовисања политичких циљева као што је јавно добро. Субвенције се могу односити на одређене производе или услуге (транспорт, храна, комуналне услуге итд). Сврха давања субвенција често је ублажавање неједнаке дистрибуције дохотка и/или ослобађање од негативних последица функционисања слободног тржишта и необуздане конкуренције. У другим случајевима може имати, као јавни циљ, нпр. промовисање заштите природне околине. Субвенционисање може имати различите облике, као што су: непосредно плаћање у новцу или у натури, пружање добара и услуга по цени која је испод њиховог коштања или тржишне цене, куповина добара и услуга по ценама које су изнад тржишних, пореске олакшице и други облици финансијских подстицаја.

Субјективно сиромаштво [subjective poverty]: када људи имају субјективан осећај да су ускраћени за средства која сматрају да треба да поседују тј. када пореде сопствену ситуацију са ситуацијом других људи у свом друштвеном окружењу, они су субјективно сиромашни. Грађани процењују минимални ниво прихода који је неопходан за пристојан живот ("да би се саставио крај с крајем") и њихова перцепција сопствених материјалних потреба се не поклапа са проценама експерата. Многи аутори су усвојили критички приступ субјективном сиромаштву, јер сматрају да бити сиромашан не зависи од субјективног мишљења људи, већ од тога како они стварно живе.

Супсидијерност [subsidiarity]: супсидијерност је принцип према коме проблеме треба да решава најмањи (или најнижи) надлежни ауторитет. Овај принцип је изражен у уставима неколико земаља, нпр. у Десетом амандману Устава САД. У складу са овим принципом који се примењује у ЕУ, она може деловати (тј. доносити законе) онда када се државе чланице сложе да је законодавна активност поједине земље недовољна или мање ефикасна. Принцип супсидијерности је експлицитно усвојен 1992. године уговором из Мастрихта, и садржан је у предлогу новог уговора о утврђивању Устава ЕУ. Међутим, на локалном нивоу, тај принцип је већ представљао кључни елемент Европске повеље о локалној самоуправи, документа који је Савет Европе промовисао 1985. године.

Тврди закон/меки закон [hard law/soft law]: "тврди закон" чине правила понашања која су обавезна нпр. за све државе чланице ЕУ и која су непосредно применљива (на пример прописи ЕУ). "Меки закон" чине правила понашања која нису непосредно применљива и чији је степен обавезности различит. Пример меких закона су смернице ЕУ и Савета Европе,

као што су, нпр. смернице Европске стратегије запошљавања (ЕЕС). На основу Европске стратегије запошљавања од држава чланица се тражи да редовно подносе извештаје о примени смерница ЕУ и подстичу се да примењују најбоље праксе, развијене и примењене у ЕУ (види: метод отворене координације).

Тековина заједнице [Acquis Communautaire, такође *acquis communautaire*]: скуп докумената који дефинишу правне норме, прописе и стандарде ЕУ, којих све државе чланице треба да се придржавају, а од држава које имају аспирацију да постану чланице ЕУ се очекује да их усвоје, у својим законима и административној пракси.

Територијална правда [territorial justice]: систем територијалне дистрибуције добара или услуга између географских подручја, у складу са потребама тих подручја.

Трећи сектор [third sector]: треће подручје активности у друштву, неплаћеног волонтерског рада, поред активности државе и комерцијалног бизниса. Овај појам је први користио познати филантроп и предузетник Давид Рокфелер почетком 1970-их година. Повољнији порески статус се често примењује на организације које припадају трећем сектору.

Трошкови становања [housing expenditure]: сви трошкови домаћинства неопходни за потребе становања. У сектору најма (изнајмљивања станова), трошкови становања укључују најамнине и све услуге у вези са становањем (вода, електрична енергија, грејање, плин, комуналне таксе итд.) умањене за стамбене субвенције. Трошкови становања у сопственом стану или кући обухватају нпр. трошкове сервисирања хипотеке на стан и/или банкарских кредита, одржавања, услуга и пореза на имовину, уз умањење по основу стамбених субвенција.

Уговори ЕУ [EU Treaties]: документи на којима почива ЕУ у недостатку Устава ЕУ који би прихатиле све земље чланице. Европска заједница за угљ и челик је основана 1951. године. Уговори којима су основане Европска економска заједница и Европска заједница за атомску енергију су потписани 1957. године. Године 1965. сва три уговора су уједињена у један. Године 1986. године је потписан Јединствени европски акт. Уговором из Мастрихта, потписаним 1992. године, дефинисане су економска и монетарна унија (увођењем € као заједничке европске валуте) и установљена заједничка политика у низу области. Уговор из Амстердама, потписан 1997. године, делимично је ревидирао и ојачао Уговор из Мастрихта, нпр. увођењем координисане политике запошљавања и социјалне укључености. Уговор из

Нице, потписан 2001. године, регулисао је деловање кључних институција ЕУ након проширења из 2004. године. Устав ЕУ, потписан 2004. године, има за циљ да интегрише све ове уговоре у јединствени акт.

Узајамна помоћ [mutual aid]: помоћ која се пружа појединцу или породици у стању потребе ван формалног система социјалне сигурности и у коме су они који пружају помоћ и они који је примају равноправни и, у зависности од ситуације, могу заменити улоге.

Узајамно признавање [mutual recognition]: узајамно признавање судских пресуда између држава је важан инструмент који омогућава сарадњу у области трговине и у грађанским и кривичним питањима, како у оквиру ЕУ, тако и између ЕУ и трећих земаља. У овом тренутку, судске пресуде донете у једној од држава чланица ЕУ нису аутоматски признате у другим државама чланицама. Појединци или компаније који желе да судска пресуда буде ваљана у другој држави чланици, морају се подвргнути специјалним поступцима ради признања пресуде у другим земљама (тзв. извршење). Другим речима, спровођење француске пресуде у Шпанији могуће је једино након што шпански суд прогласи ту пресуду извршном на шпанској територији. Узајамно признавање у неким подручјима (нпр. у брачном праву) је могуће применити на основу прописа ЕУ. Европска комисија има право иницијативе по питању узајамног признавања у области трговине (нпр. контроле индустријског квалитета фармацеутских производа).

Укупна стопа фертилитета [total fertility rate]: просечан број деце коју жене роде током фертилног периода свог живота (тј. између 15 и 49 година живота).

Универзално давање [universal benefits]: давање које се пружа само на основу критеријума припадности одређеној социјалној групи, или поседовања одређених особина, без обзира на приход корисника. Тако, једини критеријум за испуњење услова за добијање породичног додатка је чињеница да корисник има породицу са зависном децом.

Универзални пропис [universal provision]: види *универзално давање*.

Усклађивање давања [uprating]: процес по коме се висина давања усклађује с порастом зарада или цена. Ово усклађивање се обично врши једном годишње, а у случају веће инфлације и чешће.

Устав ЕУ [EU Constitution]: након дугих преговора, 29. октобра 2004. године, у Риму је потписан текст првог Устава ЕУ. Овај текст су одбацили бирачи на референдуму у Француској и Холандији. Устав ЕУ је требао да буде правни темељ ЕУ. Он још увек може бити усвојен делимично или у целини.

Учесници [stakeholders]: појединци, групе, институције и организације које учествују у остварењу неког програма, чине његов део или су његови корисници, односно учествују у функционисању неке институције. Учесници у програмима социјалне политике су: грађани-волонтери, корисници, организације цивилног друштва, локалне власти, економија, јавне институције, влада, медији, стручњаци, цркве итд.

Феминизација сиромаштва [feminization of poverty]: овај термин скреће пажњу на чињеницу да је, у скоро свим земљама, број сиромашних жена диспропорционално велики. Овај тренд, посебно изражен нпр. у англосаксонским земљама, резултат је чињенице да, после развода или одвајања од супруга или партнера, жене већином воде бригу о заједничкој деци (и зато не могу да остваре зараду радећи ван куће), као и разлике у просечној плати и приступу боље плаћеним пословима између мушкараца и жена. Службене статистике често прикривају обим женског сиромаштва.

Филантропија [philantropy]: добровољна помоћ коју богати грађани пружају сиромашним, путем донација у новцу или добрима, као што су храна и одећа.

Фискална добробит [fiscal welfare]: социјална политика се, у највећој мери, спроводи кроз: (а) директне новчане трансфере од богатијих ка сиромашнијим грађанима; (б) пружање услуга (медицинских, услуга старања, образовних и др.) независно од богатства примаоца и/или јефтинијих услуга посебно мање богатим грађанима и (в) "прогресивно опорезивање" у оквиру којег богатији грађани плаћају пропорционално веће порезе него њихови сиромашнији суседи. То се назива "фискалном добробити". Р. Титмус је писао о феномену "фискалне добробити" и о његовом значајном утицају на социјално-економски положај грађана једне земље.

Флексибилност рада/запослења [work/job flexibility]: радни однос у коме опис посла, радно време, трајање запослења и плата могу бити променљиви у складу са тренутним захтевима послодавца. Циљ флексибилности рада је да омогући прилагођавање компаније динамичном и конкурентном тржишту. Флексибилнијим облицима рада се сматрају, најпре, привремена

запосленост, запосленост са непуним радним временом, рад ван радног места, као и неки облици samozапослености (под-уговарање).

Флексибилност-сигурност [flexicurity]: „flexicurity“ је комбинација прописа, политика и административних пракси која успешно комбинује запошљавање и отпуштање радника, висока давања за незапослене и активну политику на тржишту рада, са циљем да допринесе решавању европског проблема незапослености.

Хармонизација [harmonization]: хармонизација националних закона у оквиру ЕУ је облик конвергенције. Хармонизацијом поједине државе чланице своје законе чине комптабилнијим са законима других држава чланица у погледу њиховог обухвата, дефиниција и норми.

Хоризонтална прерасподела [horizontal redistribution]: хоризонтална прерасподела дохотка и давања у исте категорије или групе корисника. На пример: од породица са мање ка породицама са више деце.

Цивилно друштво [civil society]: мрежа правила понашања и међусобних обавеза заснована на заједничком низу норми и вредности која делује у/између институција, организација, социјалних мрежа и појединаца, који су добровољно удружени у циљу подршке заједничким и појединачним интересима.

Циљаност [targeting]: усмеравање социјалних давања према специфичним групама или појединцима. Циљаност укључује хоризонталну ефикасност, која подразумева способност система да пружи адекватну подршку свим појединцима који имају потребу за одређеним давањима и вертикалну ефикасност, која подразумева способност система да из примања давања искључи групе и појединце који немају потребу за њима.